

**Asumistuen ja työnteon yhdistäminen:
empiirinen tutkimus Suomen kunnista vuosilta
2017–2019**

Taloustieteen pro gradu -tutkielma

Laatija:

Sara Kuhmonen

Ohjaajat:

Ville Korpela

Signe Jauhiainen

23.5.2022

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Taloustiede

Tekijä: Sara Kuhmonen

Otsikko: Asumistuen ja työnteon yhdistäminen: empiirinen tutkimus Suomen kunnista vuosilta 2017–2019

Ohjaajat: Ville Korpela, Signe Jauhiainen

Sivumäärä: 66 sivua

Päivämäärä: 23.5.2022

Asumistuki on osa Suomen monimutkaista sosiaaliturvajärjestelmää ja viime vuosina asumisen tukeminen on kasvanut merkittävästi. Kela voi maksaa yleistä asumistukea pienituloiselle ruokakunnalle asumismenojen helpottamiseksi. Asumistuen määrään vaikuttavat asumismenot, ruokakunnan jäsenten lukumäärä, asunnon sijaintikunta, sekä bruttokuukausitulot. Talouspoliittisessa keskustelussa usein esiintyvä aihe on työnteon kannustimet ja kannustavuuden lisääminen. Kannustimia parantamalla pyritään saamaan työttömät hakeutumaan työmarkkinoille ja ansiotyössä olevat työskentelemään aiempaa enemmän ja tehokkaammin. Työn tarjontapäätös perustuu muiden tekijöiden ohella tulojen ja käteen jäävän palkan vertailuun. Sosiaalietuuksien takia voi syntyä tilanteita, joissa varsinkaan tilapäistä työpaikkaa ei kannata ottaa vastaan. Asumistuessa työnteon kannustimia pyritään parantamaan vuonna 2015 käyttöönotetulla 300 euron suuruisella ansiotulovähennyksellä, eli ns. asumistuen suojaosalla. Työtulojen ja asumistuen yhdistäminen on mielenkiintoinen aihe tulevan sosiaaliturvauudistuksen kannalta.

Tutkielman tarkoituksena on tutkia työssäkäyvien asumistuen saajien osuutta kaikista asumistuen saajista ja selvittää, mitkä tekijät asuinkunnissa ovat yhteydessä tähän. Tutkimusaineistona on Kelan rekisteriaineisto vuosilta 2017–2019, johon on lisätty tietoja Tilastokeskuksen kuntien avainluvut -tietokannasta. Tarkoituksena on tutkia regressioanalyysin avulla miten eri tekijät kunnissa vaikuttavat työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen. Jos kunnassa on paljon opiskelijoita, työssäkäyvien osuus on huomattavasti pienempi. Tästä syystä opiskelijat on poistettu tarkastelusta kokonaan. Opiskelijoiden rajaaminen pois tarkastelusta tekee kunnista myös vertailukelpoisempia. Regressioanalyysin selitettävä muuttuja on kuntien työssäkäyvien asumistuen saajien osuus. Selittävät muuttujat ovat kuntien asuntokuntien eli kotitalouksien määrä, keskimääräinen vuokra, palvelujen työpaikkojen osuus, työllisyysaste ja keskimääräinen ruokakunnan koko.

Tutkielman tilastollisissa analyysissä havaintoaineistoon sovitettiin kaksi lineaarista PNS-pohjaista *time-fixed effects* -regressiomallia käyttäen dummy-muuttujia. Ensimmäisessä regressiomallissa käytettiin vuosi-dummyja ja toisessa mallissa käytettiin vuosi-dummyjen lisäksi asuntokunta-dummyja. Regressioanalyysin tulokset osoittavat, että kaikilla selittävillä muuttujilla on positiivinen yhteys työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen. Analyysin tulosten mukaan työssäkäyvien osuus oli pienin vuonna 2017, ja osuus kasvoi vuosittain. Alle 2 500 asuntokunnan kunnissa oli suurin työssäkäyvien asumistuen saajien osuus, ja osuus pieneni kuntakoon kasvaessa.

Avainsanat: asumistuki, ansiotulovähennys, kannustinloukku, regressioanalyysi, paneelimallinnus, dummy-muuttuja

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	7
	1.1 Tutkimuksen lähtökohta ja rakenne	7
	1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	10
2	ASUMISTUKIJÄRJESTELMÄ	12
	2.1 Yleinen asumistuki	12
	2.2 Asumistukijärjestelmien kansainvälinen vertailu	16
3	TYÖNTEON KANNUSTIMET	23
	3.1 Työn tarjonnan teoria	23
	3.2 Sosiaaliturva ja työnteon kannustimet	27
4	AIEMMAT TUTKIMUKSET	32
	4.1 Asumistuen kesto	32
	4.2 Asumistuen vaikutus vuokriin	33
5	AINEISTO JA METODI	37
	5.1 Aineisto ja tutkimushypoteesi	37
	5.2 Tutkimusmenetelmä	50
6	TULOKSET	54
	JOHTOPÄÄTÖKSET	61
	LÄHTEET	64

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1: Asumistukiruokakuntien osuus kaikista asuntokunnista	8
Kuvio 2: Yksin asuvan asumistuen määrä bruttotulojen mukaan	14
Kuvio 3: Kuluttajan valinta työn ja vapaa-ajan välillä	25
Kuvio 4: Työn tarjonta ja sosiaalituki	27
Kuvio 5: Keskimääräinen asumistuki ja keskimääräinen vuokra	41
Kuvio 6: Keskimääräiset ruokakunnan saamat työtulot	42
Kuvio 7: Työssäkävien asumistukiruokakuntien osuus	43
Kuvio 8: Palvelujen työpaikkojen osuus	44
Kuvio 9: Keskimääräiset työtulot ja keskimääräinen maksettu asumistuki	45
Kuvio 10: Keskimääräiset työtulot ja keskimääräinen vuokra	46
Kuvio 11: Työssäkävien osuus ja palvelujen työpaikkojen osuus	47
Kuvio 12: Työssäkävien osuudet kunnissa vuosina 2017–2019	48
Kuvio 13: Työssäkävien osuudet asuntokuntaryhmissä	49
Kuvio 14: Jäännöstermihistogrammi	57
Kuvio 15: Jäännöstermikuvaaja	58
Kuvio 16: Selittävien muuttujien ja selitettävän muuttujan välinen yhteys	59

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1: Enimmäisasumismenot vuonna 2021	14
Taulukko 2: Kotitalouksien jakautuminen hallintaperusteluokkiin	17
Taulukko 3: Muuttujien tunnusluvut vuonna 2019	39
Taulukko 4: Regressioanalyysissä käytettyjen muuttujien määritelmät	53
Taulukko 5: Regressioanalyysien tulokset	54

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohta ja rakenne

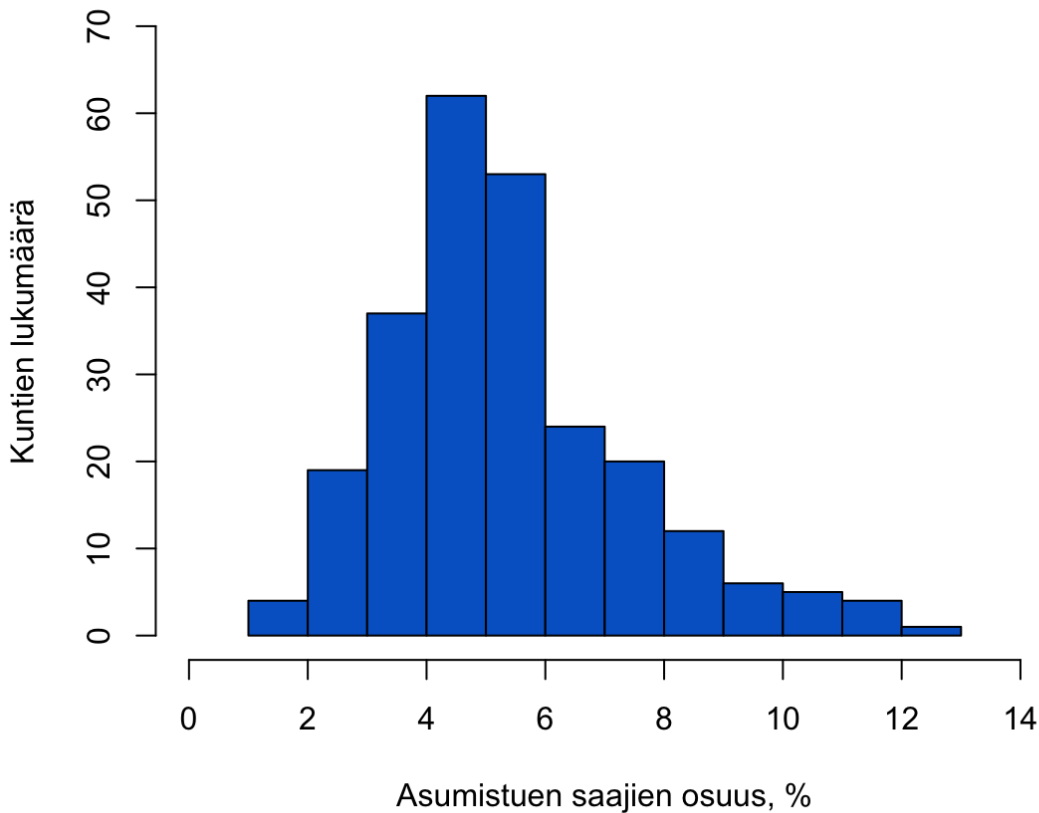
Tutkielman aiheena on tarkastella työssäkäyviä asumistuen saajia. Tarkoituksena on tutkia työssäkäyvien asumistuen saajien osuutta kaikista asumistuen saajista ja selvittää, mitkä tekijät kunnissa ovat yhteydessä tähän. Tutkimusaineistona on Kelan rekistereihin perustuva kuntatason tilastoaineisto¹ vuosilta 2017–2019, johon on lisätty tietoja Tilastokeskuksen kuntien avainluvut -tietokannasta. Tarkoituksena on tutkia regressioanalyysin avulla miten eri tekijät kunnissa ovat yhteydessä kuntien työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen.

Tutkielman teoriatausta koostuu työn ja sosiaaliturvan yhdistämisestä ja kannustimista. Luvussa 2 tarkastellaan Suomen asumistukijärjestelmää ja tutustutaan vertailumielessä asumistukijärjestelmiin myös kansainvälisesti Ruotsin, Saksan ja Iso-Britannian asumistukijärjestelmien avulla. Suomessa nykyinen asumistukijärjestelmä on ollut voimassa vuodesta 2015 (L 938/2014.), ja opiskelijat tulivat sen piiriin vuonna 2017 (Kela 2021a). Suomessa yleistä asumistukea maksetaan yksin asuville ja perheille, työttömille ja työssäkäyville, nuorille ja eläkeikää lähestyville. Asumistuen määrään vaikuttavat asumismenojen lisäksi ruokakunnan jäsenten lukumäärä, asunnon sijaintikunta, sekä bruttokuukausitulot (Kela 2021b).

Kuvio 1 esittää asumistukiruokakuntien osuutta kaikista asuntokunnista Suomen kunnissa vuonna 2019, kun opiskelijat on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Asuntokunnilla tarkoitetaan kunnan kaikkia kotitalouksia huolimatta siitä, saako kotitalous asumistukea vai ei. Kuviosta nähdään, että suurimmassa osassa kunnista asumistukiruokakuntien osuus oli noin 5 %. Vähiten asumistukiruokakuntia suhteessa kunnan kaikkiin asuntokuntiin oli Maskussa (1,8 %), kun taas eniten oli Tampereella (12,2 %). Tutkielman havaintoaineiston mukaan kaikista Suomen asuntokunnista 8,5 % sai asumistukea vuonna 2019, kun opiskelijat on rajattu pois tarkastelusta.

¹ Aineiston on minulle tätä tutkielmaa varten toimittanut Kelan tutkimuspäällikkö Signe Jauhiainen.

Asumistukiruokakuntien osuus asuntokunnista

Kuvio 1: Asumistukiruokakuntien osuus kunnan kaikista asuntokunnista (%), 2019.

Tutkielman luvussa 3 käsitellään asumistuen yhteyttä työnteon kannustimiin. Talouspoliittisessa keskustelussa usein esiintyvä aihe on työnteon kannustimet ja kannustavuuden lisääminen. Kannustimia parantamalla pyritään saamaan työttömät hakeutumaan työmarkkinoille ja ansiotyössä olevat työskentelemään aiempaa enemmän ja tehokkaammin. (Viitamäki 2015.) Kannustimien parantamisella pyritään siihen, että käytettävissä olevat tulot kasvavat, kun työttömyydestä siirrytään työelämään. Asumistuessa perusomavastuu pienentää tuen määrää tulojen kasvaessa, ja kannustimia on pyritty parantamaan vuonna 2015 käyttöön otetulla ansiotulovähennyksellä.

Asumistukijärjestelmän kustannusten nousu on herättänyt yhteiskunnallista keskustelua etenkin vuoden 2015 uudistuksen jälkeen. Lisäksi on arveltu, että asumistuki nostaa vuokria ja hyödyttää sitä kautta vuokranantajia. Luvussa 4 tarkastellaan asumistukeen liittyviä aiempia tutkimuksia asumistuen saamisen kestoon ja mahdolliseen

vuokravaikutukseen liittyen. Asumistuen kestoon liittyvät tutkimustulokset osoittavat, että helpommin työllistyville asumistuki on kohtuullisen lyhytkestoinen etuus, mutta vaikeammin työllistyville se on pysyvä ja pitkäaikainen tukimuoto. Asumistuen vuokravaikutuksia on tutkittu kattavasti. Varhaisempien tutkimusten mukaan asumistuki siirtyy ainakin osittain vuokriin, mutta tuoreemmat tarkastelut osoittavat, että asumistuen vuokravaikutus on pienempi, kuin aikaisemmin on oletettu.

Nämä luvut antavat lukijalle käsityksen asumistukijärjestelmän toiminnasta sekä työn ja sosiaaliturvan yhdistämisestä. Tutkielman tilastollinen analyysi on luvussa 5, jossa kuvaillaan tutkimusaineistoa sekä esitellään tutkittavat hypoteesit ja tutkimusmenetelmä. Tutkimusaineistona on Kelan kuntatason tilastoaineisto vuosilta 2017–2019, johon on lisätty tietoja Tilastokeskuksen kuntien avainluvut -tietokannasta. Regressioanalyysin avulla tutkitaan asuntokuntien määrän, keskimääräisen vuokran, palvelujen työpaikkojen osuuden, työllisyysasteen ja keskimääräisen ruokakunnan koon yhteyttä kunnan työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen. Opiskelijoiden rajaaminen pois tarkastelusta tekee kunnista vertailukelpoisempia. Opiskelijoita on paljon suurissa kunnissa, mikä vaikuttaa huomattavasti työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen. Näin ollen tarkastelun kohteena on työssäkäyvien osuus asumistuen saajista, jotka eivät ole opiskelijoita.

Selittävien muuttujien yhteyttä analysoidaan käyttämällä paneeliaineistolle sopivaa *time-fixed effects* -regressioanalyysiä, joka valittiin testaamalla mallin sopivuutta F-testillä. Estimointi suoritetaan lineaarisella PNS-pohjaisella regressioanalyysillä, jossa jokaiselle vuodelle lisätään dummy-muuttujat, jotka ottavat huomioon muutoksen ajan suhteen. Tässä tutkielmassa aineistoon sovitetaan kaksi regressiomallia. Ensimmäisessä regressiomallissa tehdään regressio käyttäen vuosi-dummyja. Toisessa regressiomallissa vuosi -muuttujan lisäksi asuntokuntia käsitellään luokittelevana muuttujana. Kunnat jaetaan asuntokuntien määrän mukaan kolmeen ryhmään. Tällä tavoin analyysissä voidaan vertailla eri kuntakoryhmiä ja sitä kautta analysoida kuntakoon yhteyttä työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuuteen.

Tutkielman luvussa 6 esitetään tutkimuksen tulokset, ja luku 7 kokoaa johtopäätökset. Tulokset osoittivat, että työssäkäyvien osuus oli pienin vuonna 2017, ja osuus kasvoi vuosittain. Toisen regressiomallin tulokset viittaavat siihen, että suurin työssäkäyvien asumistuen saajien osuus oli alle 2 500 asuntokunnan kunnissa, ja osuus pieneni

kuntakoon kasvaessa. Toisessa mallissa vuokran ja palveluosuuden kertoimet kasvoivat hieman, kun taas työllisyysasteen ja ruokakunnan koon kertoimet laskivat.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tämä tutkielma käsittelee asuinkuntaan liittyvien ominaisuuksien yhteyttä kunnan työssäkävien asumistuen saajien osuuteen. Tutkimuksen tavoitteena on tarjota uutta tietoa työn ja asumistuen yhdistämisestä sekä työnteon kannustimista. Tutkielman tutkimuskysymys on, miten työllisten asumistuen saajien osuus kaikista asumistuen saajista vaihtelee eri kunnissa ja mitkä tekijät kunnissa ovat yhteydessä tähän. Tutkielman tutkimushypoteesi on, että asuinkunnan ominaisuuksilla on yhteys työssäkävien asumistuen saajien osuuteen. Tutkielmassa tarkastellaan siis sitä, millä asuinkunnan ominaisuuksilla on yhteyttä työssäkävien asumistuen saajien osuuteen, eli minkälaisissa kunnissa asumistukea saadaan työtulojen lisäksi yleisimmin.

Asumistukijärjestelmän kustannusten nousu ja asuntomarkkinoiden toimivuus ovat herättäneet yhteiskunnallista keskustelua, jonka tueksi tutkielma antaa tietoperustaa. Yleistä asumistukea maksetaan huomattavalle osalle Suomen kotitalouksista, mutta siitä huolimatta tutkimustieto asumistuesta on melko vähäistä. Myös eri maiden asumistukijärjestelmien tarkastelu tuo uutta tietoa asumistuen kehittämistä varten.

Tutkielma tuo uutta tietoa erityisesti työnteon ja asumistuen yhdistämisestä. Työn tarjonnan teoria antaa lukijalle käsityksen siitä, miten sosiaaliturva vaikuttaa henkilön päätökseen ottaa työtä vastaan. Sosiaalietuuksien takia voi syntyä kannustinloukkuja, joissa varsinkaan tilapäistä työpaikkaa ei kannata ottaa vastaan. Kannustinloukussa työtulojen kasvu itse asiassa alentaa tosiasiallisia tuloja, kun jotkin etuudet jäävät pois (Pohjola 2013). Ansiotulovähennyksen käyttöönotolla on pyritty vähentämään asumistuesta johtuvaa kannustinongelmaa. Vuoden 2015 uudistuksen jälkeen asumistuen kehitystä ja ansiotulovähennyksen toimivuutta on tutkittu vain vähän. Työtulojen ja asumistuen yhdistäminen on myös tulevan sosiaaliturvauudistuksen kannalta mielenkiintoinen aihe.

Tutkielma on lähtökohdiltaan empiirinen. Tutkimusaineistojen yhdistäminen lisää ymmärrystä yleisestä asumistuesta ja tilastollinen analyysi antaa kuvan asumisen tukemisesta ja asumistukijärjestelmän kehittämiskohteista. Asumistuen kehittämisen

kannalta on tärkeää tutkia asumistuen ja työnteon yhdistämistä. Ansiotulovähennyksen käyttöönoton vuoksi yhä useampi työssäkäyvä pääsi asumistuen piiriin, koska tulot huomioidaan asumistuen laskennassa todellista pienempinä. Tämä siirtymä on osaltaan kasvattanut asumistukimenoja. Tämän tutkielman empiirisessä osiossa tarkastellaan, miten ja mitkä muut tekijät vaikuttavat työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen. Tutkielmassa tarkastellaan yleistä asumistukea asumistuen saajien ja vuokranantajien näkökulmasta ja Suomen asumistukijärjestelmää suhteessa muiden maiden asumistukijärjestelmiin.

2 ASUMISTUKIJÄRJESTELMÄ

2.1 Yleinen asumistuki

Asumistuki on osa Suomen monimutkaista sosiaaliturvajärjestelmää ja viime vuosina asumisen tukeminen on kasvanut merkittävästi. Kelan (2021a) asumistukitilaston mukaan vuoden 2020 joulukuussa yleistä asumistukea sai 402 559 ruokakuntaa, mikä on 6 % enemmän kuin vuonna 2019. Tämä muutos on suurin sitten vuoden 2017, jolloin opiskelijat siirtyivät opintotuen asumislisän piiristä yleisen asumistuen piiriin. Vuonna 2020 yhteenlasketut asumistukimenot olivat 2,2 miljardia euroa, mikä tarkoittaa 4,2 prosentin kasvua edellisvuoteen nähden. Kelan kotitalouksille maksamia asumistukia yleisen asumistuen lisäksi ovat eläkkeensaajan asumistuki ja sotilasavustus. Yleisen asumistuen osuus kaikista asumistuista oli 70 % ja sitä maksettiin noin 1,6 miljardia euroa vuonna 2020. (Kela 2021a.) Asumistukien kasvun syyksi Huhtala, ym. (2017) mainitsevat muiden tekijöiden ohella työttömyyden kasvun ja asumistukijärjestelmään tehdyt muutokset. Uusi laki yleisestä asumistuesta säädettiin vuonna 2015, ja nykyinen asumistukijärjestelmä on ollut voimassa siitä lähtien (L 938/2014). Opiskelijat tulivat yleisen asumistuen piiriin vuonna 2017 (Kela 2021a).

Kela voi maksaa yleistä asumistukea pienituloiselle ruokakunnalle asumismenojen helpottamiseksi. Asumistuen määrään vaikuttavat asumismenot, ruokakunnan aikuisten ja lasten lukumäärä, asunnon sijaintikunta, sekä bruttokuukausitulojen yhteismäärä. (Kela 2021b.) Asumistuki noudattaa kaavaa

$$0,8 \times (\text{hyväksyttävät asumismenot, kuitenkin enintään enimmäisasumismenot} \\ - \text{perusomavastuu})$$

jossa perusomavastuu riippuu ruokakunnan tuloista. Asumistuen suuruus on siis 80 % hyväksyttävien asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. Perusomavastuu on 42 % asumistuessa huomioon otettavista tuloista. (L 938/2014.) Perusomavastuun laskentakaava on

$$0,42 \times (T - (619 + 103 \times A + 228 \times L))$$

jossa 619 on vakio, T on ruokakunnan yhteenlasketut bruttokuukausitulot, A on aikuisten lukumäärä ja L on lasten lukumäärä. Asuinkunta ei vaikuta perusomavastuun määrään, vaan perusomavastuu määräytyy samalla tavalla koko maassa. Sen sijaan ruokakunnan

koon ja lasten lukumäärän kasvu pienentää perusomavastuun määrää. Kuitenkaan alle 10 euron perusomavastuuta ei oteta huomioon. (Kela 2021b).

Asumistuessa ruokakunnan muodostavat avio- tai avopuolisot ja alaikäiset lapset, jotka asuvat samassa tai eri asunnossa. Lisäksi samaan ruokakuntaan kuuluvat lähisukulaiset ja yhteisellä vuokrasopimuksella asuvat vuokralaiset, jotka asuvat samassa asunnossa. Myös erillisellä vuokrasopimuksella samassa asunnossa asuvat vuokralaiset katsotaan kuuluvan samaan ruokakuntaan, jos he ovat yhteisvastuussa asunnon vuokrasta. Eri ruokakuntiin puolestaan kuuluvat erillisillä vuokrasopimuksilla samassa asunnossa asuvat vuokralaiset, jotka eivät ole yhteisvastuussa vuokrasta, eivätkä ole puolisoita tai lähisukulaisia. Yleisessä asumistuessa henkilö voi kuulua vain yhteen ruokakuntaan kerrallaan. (Kela 2021b.)

Asumistukea voidaan myöntää Suomessa sijaitsevaan, vakinaiseen asuntoon, joka voi olla vuokra-, asumisoikeus-, osaomistus- tai omistusasunto. Suomi on jaettu asumiskustannusten perusteella neljään kuntaryhmään: (I) Helsinki, (II) muu pääkaupunkiseutu (Espoo, Kauniainen ja Vantaa), (III) eräät keskisuuret kaupungit (Hyvinkää, Hämeenlinna, Joensuu, Jyväskylä, Järvenpää, Kajaani, Kerava, Kirkkonummi, Kouvola, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Lohja, Mikkeli, Nokia, Nurmijärvi, Oulu, Pori, Porvoo, Raisio, Riihimäki, Rovaniemi, Seinäjoki, Sipoo, Siuntio, Tampere, Turku, Tuusula, Vaasa ja Vihti), sekä (IV) muut kunnat. Asumistuen laskelmissa käytetään asumismenojen enimmäismääriä, jotka on asetettu kuntaryhmittäin. Edellä mainittujen kuntaryhmien lisäksi Ahvenanmaalla on omat enimmäisasumismenonsa. Enimmäisasumismenojen määrään vaikuttaa asuinkunnan lisäksi ruokakunnan koko. (Kela 2021b.)

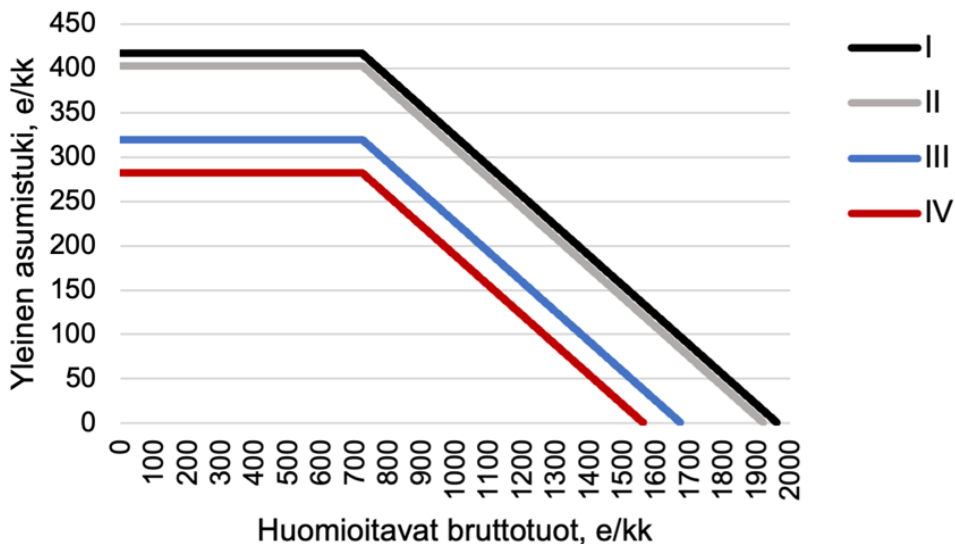
Taulukosta 1 nähdään, että esimerkiksi kolmannen kuntaryhmän hyväksyttävät asumiskustannukset ovat keskimäärin suuremmat kuin neljännessä kuntaryhmässä, mutta pienemmät kuin pääkaupunkiseudulla. Asumistukea laskettaessa ei oteta huomioon sitä määrää asumismenoista, joka ylittää nämä enimmäismäärät (Kela 2021b). Hyvin pienituloiselle tai tulottomalle henkilölle (jolle perusomavastuuta ei synny) asumistuki määräytyy laskukaavalla $0,8 \times \text{asumismenot}$. Jos pienituloisen tai tulottoman hakijan asumismenot ovat suuremmat kuin enimmäisasumismenot (taulukossa 1), niin asumistuki määräytyy laskukaavalla $0,8 \times \text{enimmäisasumismenot}$. (Kela 2021b.) Jos siis kolmannen kuntaryhmän yhden henkilön ruokakunnan vuokra on 500 euroa,

asumismenoina huomioidaan enimmäisasumismenojen mukaan 400 euroa. Jos kyseisen ruokakunnan vuokra olisi 350 euroa, asumismenoina huomioidaan 350 euroa, koska vuokra jää alle enimmäisvuokranormin.

Taulukko 1: Enimmäisasumismenot yleisessä asumistuessa vuonna 2021 (Kela 2021b).

Ruokakunnan koko henkeä	I kuntaryhmä	II kuntaryhmä	III kuntaryhmä	IV kuntaryhmä
1	521	504	400	353
2	754	723	584	514
3	960	912	741	657
4	1122	1064	878	783
+ lisähenkilöä kohden	140	133	120	115

Perusomavastuun kaavasta nähdään, että perusomavastuu on 0 euroa tiettyyn tulotasoon asti. Yhden henkilön ruokakunnassa perusomavastuu syntyy, kun hakijan tulot ylittävät 745 e/kk. Asumistuen hakija voi siis tienata 745 e/kk ja saada täysimääräisen asumistuen. Tulojen noustessa perusomavastuu kasvaa, jolloin asumistuki vähenee asteittain. Kuvio 2 havainnollistaa asumistuen enimmäismäärää suhteessa tuloihin yksinasuvien tapauksessa, kun ruokakunnan asumismenot ovat enimmäisasumismenojen suuruiset.

Kuvio 2: Asumistuen määrä bruttotulojen mukaan yksin asuvilla, kun asumismenot ovat vähintään enimmäisasumismenojen suuruiset (e/kk).

Kuviosta 2 nähdään, että hakijan tulot voivat kasvaa 745 euroon asti ilman, että asumistuen määrä vähenee. Kun tulot nousevat tämän tason saavuttamisen jälkeen, lisätulot vähentävät asumistuen määrää asteittain. Tietyllä kuukausitulotasolla asumistuen maksaminen päättyy kokonaan. Asumistukea ei makseta, jos maksettava määrä jää alle 15 euron (Kela 2021b). Kuvio 2 havainnollistaa asumistukeen vaikuttavien tulotasojen eroja eri kuntaryhmissä: Helsingissä (I) ja pääkaupunkiseudulla (II) luvut ovat suuremmat kuin keskisuurissa kaupungeissa (III) ja pienemmissä kunnissa (IV). Helsingissä asumismenot ovat suuremmat, joten luonnollisesti myös asumistuen määrä on suurempi ja asumistukea saa suuremmilla tuloilla. Tämän tutkielman empiirisessä osiossa tarkastellaan tarkemmin juuri asumistuen saajien työssäkäyntiä.

Asumistukea laskettaessa kuukausitulona otetaan huomioon ruokakunnan jäsenten jatkuvat kuukausitulot. Jatkuvilla kuukausituloilla tarkoitetaan asumistuen myöntöajankohdasta lukien vähintään kolme kuukautta yhtäjaksoisesti kestävä tulo. Jos hakijan tulot eivät jatku myöntöajankohdasta lukien yhtäjaksoisesti kolmea kuukautta, arvioidaan jatkuva kuukausitulo laskemalla keskiarvotulo tulevalle 12 kuukaudelle. Tulot huomioidaan asumistuessa bruttona, eli ennen verojen vähentämistä. (Kela 2021b.)

Vuoden 2015 asumistukiudistuksessa otettiin käyttöön ansiotulovähennys, eli ns. asumistuen suojaosa. Ansiotulovähennyksen määrä on 300 e/kk ja vähennys on henkilökohtainen. Ansiotulovähennys voidaan tehdä palkkatulosta, elinkeinotoiminnan tulosta tai maatalouden tulosta. (Kela 2021b.) Asumistuen laskennassa huomioon otetaan ansiotulovähennyksen jälkeen jäävä tulo, eli tulot huomioidaan todellista pienempinä. Ansiotulovähennykseen palataan myöhemmin luvussa 3.2, jossa tarkastellaan sosiaaliturvan vaikutusta työnteon kannustimiin.

Asumistuen määrään vaikuttavat ansiotulojen lisäksi muut tulot, kuten muut maksettavat etuudet. Näistä esimerkkejä ovat sairauspäiväraha, vanhempainpäiväraha ja työttömyysetuudet. (Kela 2021b.) Työttömyysetuudella tarkoitetaan sekä työttömyyspäivärahaa (perus- ja ansiopäivärahaa) että työmarkkinatukea. Osittain työllistyneelle voidaan maksaa soviteltua työttömyysetuutta, jonka määrään vaikuttaa palkkatulon suuruus. Sovitellun työttömyysetuuden edellytyksenä on, että työtä tehdään enintään 80 % alalla sovellettavasta kokoaikaisesta enimmäistyöajasta. (Viitamäki 2015.)

2.2 Asumistukijärjestelmien kansainvälinen vertailu

Useissa Euroopan maissa julkinen hallinto tukee asumista, ja eri maiden asuntopolitiikan tavoitteet ovat enimmäkseen samat: asumistukijärjestelmien tarkoituksena on helpottaa pienituloisia kotitalouksia asumiskuluissa ja mahdollistaa kaikille kotitalouksille kohtuullinen asuminen. Eri maiden asumistukijärjestelmissä on eroja, vaikka tavoitteet ovat samat (Jauhiainen, ym. 2019.) Suomen asumistukijärjestelmää on käsitelty luvussa 2.1. Tässä luvussa tarkastellaan Suomen asumistukijärjestelmän näkökulmasta keskeisten vertailumaiden, Ruotsin, Iso-Britannian ja Saksan asumistukijärjestelmiä. Vertailumaiden valinnassa on hyödynnetty Esping-Andersenin (1990) hyvinvointivaltiomallien kolmea pääluokitusta: sosiaalidemokraattinen (Ruotsi ja Suomi), liberaali (Iso-Britannia) ja korporatiivinen (Saksa).

Asuntopolitiikasta on käyty kiivasta keskustelua Euroopassa. Vuoden 2008 finanssikriisi, kiinteistökuuplien puhkeaminen ja sitä seurannut maailmanlaajuinen taantuma vaikuttivat myös Euroopan asuntomarkkinoihin vähentäen etenkin edullisten asuntojen saatavuutta (Jauhiainen, ym. 2019). Vuonna 2016 asuntojen hinnat nousivat voimakkaasti EU-maissa, etenkin Ruotsissa ja Britanniassa. Ainoastaan finanssikriisin jälkeen asuntojen hinnat ovat nousseet enemmän kuin vuonna 2016. Eurooppalaisten kotitalouksien suurin menoerä on asuminen, johon kotitalouksien tuloista kuluu keskimäärin neljäsosa. (Pittini, ym. 2017.) Verotuet ovat houkuttaneet kotitalouksia ottamaan suuria asuntolainoja, mistä on seurannut kotitalouksien velkaantuminen, omistusasumisen lisääntyminen ja asuntojen hintojen nousu (Pittini, ym. 2015).

Asunnon hallintaperuste on keskeinen asumisen instituutio, jonka avulla eri maiden asumisen järjestelmiä on mahdollista kuvata. Asukkaiden tilanteeseen, asuntomarkkinoiden ominaisuuksiin ja asuntopolitiikkaan vaikuttaa se, mitä eri hallintaperusteita yhteiskunnassa on, miten ne jakautuvat yhteiskunnassa ja mitä oikeuksia ja velvollisuuksia ne takaavat asukkaille. Hallintaperusteiden vertailu maiden välillä on vaikeaa, koska ne kytkeytyvät tiiviisti muihin yhteiskunnan institutionaaliisiin järjestelyihin. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Taulukko 2 kuvaa kotitalouksien jakautumista eri hallintaperusteluokkiin Suomessa, Ruotsissa, Saksassa ja Iso-Britanniassa. Taulukossa eritellään neljä eli hallintaperustekategoriaa: 1) asuntovelalliset omistusasukkaat, 2) velattomat omistusasukkaat, 3) vuokralaiset, jotka asuvat vapaarahoitteisessa vuokra-asunnossa 4)

vuokralaiset, jotka asuvat tuetussa vuokra-asunnossa, sekä 5) muu tai tuntematon hallintaperuste. Vapaarahoitteinen vuokra-asuntosektori koostuu pääasiassa yksityisestä vuokra-asuntosektorista ja vuokra-asumisesta maissa, joissa yksityisen ja julkisen vuokra-asuntosektorin välillä ei ole selkeää eroa. Tuettulla vuokra-asuntosektorilla tarkoitetaan pääasiassa sosiaalista vuokra-asuntosektoria, jossa vuokralaiset maksavat subventoitua vuokraa. Näihin kotitalouksiin ei kuitenkaan lueta kuuluviksi niitä, jotka saavat asumistukea tai joiden vuokran maksaa sosiaalitoimi. Viimeiseen kategoriaan kuuluvat ne, jotka asuvat esimerkiksi työsuhdeasunnoissa tai sukulaisten omistamissa asunnoissa ilman vuokraa, sekä hallintaperusteeltaan tuntemattomien asuntojen asukkaiden ryhmä.

Taulukko 2: Kotitalouksien jakautuminen hallintaperusteluokkiin vertailumaissa 2018 (%) (Ruonavaara, ym. 2020).

	Omistusasunto, velkaa	Omistusasunto, velaton	Vapaarahoitteinen vuokra-asunto	Tuettu vuokra-asunto	Muut
Suomi	32	33,2	17,1	17	1,2
Ruotsi	43	15,2	39,8	-	2,5
Saksa	18	25,7	47,1	6,5	2,3
Iso-Britannia	31	33,7	16,3	18,1	1

Kuten taulukosta 2 nähdään, suurimmassa osassa vertailumaista väestön enemmistö asuu omistusasunnossa. Selkeänä poikkeuksena on Saksa, jossa yli puolet kotitalouksista asuu vuokra-asunnossa. Taulukossa 2 Ruotsi näyttäytyy maana, jossa ei ole kuin vapaarahoitteisia markkinavuokra-asuntoja, ja Saksassa tuetun vuokra-asuntosektorin luku on hyvin pieni. Tämä johtuu siitä, ettei Ruotsissa tai Saksassa ole erillistä sosiaalista vuokra-asuntosektoria, joka toimintaperiaatteiltaan poikkeaisi yksityisestä sektorista, vaan yleishyödyllinen vuokra-asuntosektori on kaikille avoin. Vaikka Ruotsissa ei oikeastaan ole tuetun vuokra-asumisen sektoria, vuokria kuitenkin säännellään eivätkä ne määräydy markkinoilla vapaasti. Myös Saksassa vuokria säännellään, ja vuokrankorotukset on sidottu vuokrien vertailujärjestelmään. (Ruonavaara, ym. 2020.) Huomion arvoista taulukossa 2 on myös se, että Iso-Britanniassa ja Suomessa on merkittävän suuri tuetun vuokra-asumisen sektori.

Yksityisten vuokramarkkinoiden luonne vaihtelee suuresti Euroopan maissa. Vuokralaisten tausta, tulotaso ja ikäjakauma vaihtelevat yksityisellä sektorilla enemmän

kuin tuetun vuokra-asunnon sektorilla. Yksityisen sektorin vuokranantajat ovat tyypillisesti yksityishenkilöitä tai organisaatioita. Vuokralaisten ja vuokranantajien lisäksi vaihtelua on myös vuokra-asuntojen laadussa ja hinnassa. Osassa maista valtio sääntelee vuokria ja vuokrasuhteiden ehtoja, kun taas toisissa maissa vuokranantaja yhdessä vuokralaisen kanssa sopivat vuokran määrästä ja vuokrasuhteesta melko vapaasti. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Kuten sanottua, vuokrasääntely on edelleen käytössä useassa Euroopan maassa. Vuokrasääntely otetaan yleensä käyttöön silloin kun yksityinen vuokra-asuntotarjonta ei pysty vastaamaan kysyntään ja asuntojen vuokrat ovat nousseet korkealle. Vuokralaisen ja vuokranantajan suhteeseen vaikuttavaa vuokrasääntelyä on kolmenlaista: yleiset lait, vuokrasopimuksia koskeva sääntely ja vuokrien sääntely. Niissä maissa, joissa on suuri yksityinen vuokra-asuntosektori ja joissa vuokrasääntely on käytössä, sääntelyjärjestelmä sallii vuokrien sopeuttamisen lähelle markkinatasoa. Ruotsissa vuokria ja vuokrankorotuksia säännellään, mutta kulujen noustessa vuokranantajan on mahdollista korottaa vuokraa. Saksassa vuokran määrä voidaan sopia vapaasti vuokrasuhteen alussa, mutta vuokrasuhteen aikana vuokrankorotuksia säännellään esimerkiksi sitomalla ne kuluttajahintaindeksiin. Tällainen vuokrasääntely on yleisin sääntelymuoto Euroopassa. Yleisesti vuokrasääntelyä on pyritty höllentämään, mutta esimerkiksi Skotlannissa ja Saksassa sääntelyä on viime vuosina kiristetty etenkin kovan kysynnän alueilla. Vain Englannissa yksityinen vuokrasektori on vapaa vuokrasääntelystä. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Eräissä Euroopan maissa kannustetaan yksityisiä vuokranantajia tarjoamaan vuokra-asumista markkinavuokraa edullisemmin. Tapoja tähän ovat esimerkiksi valtion tuet, lainat, avustukset ja vuokravälitystoiminta. Yksi tapa kompensoida yksityisen sektorin vuokramenoja vuokralaiselle on asumistuki. Asumistuen on kuitenkin arveltu vaikuttavan vuokrien nousuun, ja asumistuen mahdollisista vuokravaikutuksista on käyty paljon yhteiskunnallista keskustelua. (Ruonavaara, ym. 2020.) Asumistuen vuokravaikutusta käsitellään tämän tutkielman luvussa 4.2. Seuraavaksi tarkastellaan tutkielmaan valikoituneiden vertailumaiden asumistukijärjestelmiä.

Ruotsi

Ruotsissa vuokra-asuntosektori on periaatteessa avoin kaikille, eikä maassa oikeastaan ole tuetun vuokra-asumisen sektoria, mutta vuokria kuitenkin säännellään eivätkä ne

määräydy markkinoilla vapaasti. Tuetun vuokra-asuntosektorin luomisen sijaan kunnalliset vuokra-asuntoyhtiöt velvoitettiin toimimaan ”liiketoiminnallisella tavalla”. Asuntojen uudistuotanto keskittyy kaupunkien keskustojen lähistölle, jossa kallis tonttimaa heijastuu suoraan asuntojen hintoihin. Ruotsissa tuetun asumisen järjestelmä on todettu kalliiksi toteuttaa ja sille on vaikea saada laajaa poliittista kannatusta. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Ruotsissa asumistuki on suunnattu pienituloisille lapsiperheille ja nuorille aikuisille, jotka asuvat yksin tai avio- tai avoliitossa. Ruotsin asumistuessa lapsettomille aikuisille on asetettu ikäraja, jossa vähintään yhden ruokakuntaan kuuluvan aikuisen on oltava enintään 29-vuotias asumistuen saamiseksi. Ruotsissa asumistuen määrään vaikuttavat vuokra, tulot, kotitalouden rakenne ja asunnon koko. Täysi-ikäisille ruokakunnan jäsenille on asetettu henkilökohtaiset tulorajat, joiden ylittyä asumistuen määrä vähenee asteittain. Yksinhuoltajilla sallittu tuloraja on suurempi. Lapsiperheissä lasten lukumäärä huomioidaan aina kolmeen lapseen saakka. Ruotsin asumistuessa on myös asunnon sijainnista ja ruokakunnan koosta riippuva asunnon neliöraja, jonka ylittyessä asumistuki vähenee asteittain. Eläkkeensaajille on Ruotsissa oma eläkeläisten asumistuki. (Waller, ym. 2019.)

Ruotsissa ei ole luovuttu maan omalaatuisesta vuokrien neuvottelujärjestelmästä uusliberalististen piirteiden omaksumisesta huolimatta. Tätä neuvottelujärjestelmää ei varsinaisesti voida pitää markkinaperusteisena. Ruotsissa vuokrat määräytyvät käyttöarvojärjestelmän mukaan, jonka perusteella määräytyy asunnon kohtuullinen vuokra. Ruotsin vuoden 2011 lakiuudistus on kuitenkin kiihdyttänyt yleishyödyllisen asuntosektorin markkinaehtoistumista ja sopeuttanut vuokria yleisiin asuntomarkkinoihin. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Iso-Britannia

Britanniassa tuetun vuokra-asuntokannan yksityistäminen ja yksityisten vuokramarkkinoiden vähäinen sääntely ovat aiheuttaneet vuokralla asuvien asumiskustannusten nousun. Myös asuntojen yleinen hintataso on noussut, ja asuntolainojen takuuvaatimukset ovat kiristyneet, joten yhä harvemmillä on mahdollisuudet omistusasumiseen. Vuokrasuhteet ovat keskimäärin lyhyitä ja vuokralaisen turva asunnon suhteen on heikko. Vuokranantaja voi irtisanoa

vuokrasopimuksen ilman erillistä syytä. Lyhyet vuokrasuhteet kiihdyttävät osaltaan vuokrien nousua. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Britanniassa on kaksi erilaista asumistuen muotoa riippuen vuokra-asunnon hallintamuodosta: asumistuki vapaarahoitteiseen vuokra-asuntoon ja asumistuki julkisin varoin tuettuun vuokra-asuntoon. Asumistuki on tarkoitettu pienituloisille vuokralaisille, ja sitä voidaan maksaa riippumatta hakijan työllisyystilanteesta: asumistukea voivat saada työssäkäyvät, työttömät, ja erityisryhmiin kuuluvat henkilöt. Britanniassa asumistuen määrään vaikuttavat vuokra-asunnon hallintamuoto, vuokra, kotitalouden tulot ja varallisuus, kotitalouden rakenne ja asunnon huonelukumäärä. Vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asumistuen määrään vaikuttaa lisäksi vuokramarkkina-alue: Suomen tavoin Britannian aluekohtaiset vuokrahintojen erot huomioidaan enimmäisasumismenojen kuntaryhmäluokittelussa (Jauhiainen, ym. 2019). Myös Britanniassa on siis käytössä enimmäisvuokranormi, eli asumistuki ei korvaa koko vuokraa, jos asunto on kallis. (Reis & Tasseva 2020.)

Britannian asumistukeen vaikuttavat tulot huomioidaan viikkoperusteisina, ja lisäksi tuen määrään vaikuttavat tietyn rajan ylittävät säästöt. (Reis & Tasseva 2020.) Asumistuen ehtoja Britanniassa kiristää tarkkaan säädely asunnon huonelukumäärä, jonka tarkoituksena on houkutella tuen saajia hankkimaan pienempi ja edullisempi asunto. Huonelukumäärä suhteutetaan tiukasti ruokakunnan jäsenmäärän, iän ja sukupuolen mukaan. Ylimääräiseksi laskettavan huoneen takia ruokakunta voi menettää jopa 14 % asumistuestaan. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Britanniassa vaiheittain käyttöön otettu uudistus, Universal Credit otetaan täysimääräisenä käyttöön vuoden 2023 loppuun mennessä. Tässä tukimuodossa lähes kaikki tarveharkintaiset sosiaalietuudet ja työssäkäyvien verohyvitykset yhdistetään yhdeksi kokonaisuudeksi. Tätä etuutta voivat saada pienituloiset ja tulottomat kotitaloudet, ja etuuden määrä riippuu kotitalouden jäsenten tuloista ja kotitalouden rakenteesta. Universal Credit korvaa työikäisten kotitalouksien asumistuen ja siihen sisältyvä asumistukiosa lasketaan samalla tavalla kuin vanha asumistuki. (Reis & Tasseva 2020.)

Saksa

Saksa eroaa muista Euroopan maista siten, että se ei ole omistusasuntovaltainen maa, vaan vuokra-asuminen on tasavertainen vaihtoehto omistusasumiselle. Saksan asuntopoliittisen järjestelmän tarkoituksena on tukea heikommassa asemassa olevia kotitalouksia asuntomarkkinoilla ja tavoitella sosiaalista tasa-arvoa. Valtakunnallisessa asuntotuotanto-ohjelmassa säädellään kysyntä- ja tarjontatukia, maankäyttöä ja rakentamistapaa, veroja, sekä energiatehokkuutta. Saksassa kunnilla on lain mukaan velvollisuus tarjota asuntoa asunnottomalle. Rakenteellisen asunnottomuuden korjaamiseksi Saksassa ei kuitenkaan ole valtiollista järjestelmää. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Saksassa tarjontatukia käytetään yhä enemmän vanhusten asuntosektorin kehittämiseen, kuten vanhuksille suunnattuihin asumispalveluihin, vanhojen asuntojen korjaamiseen ja esteettömän uuden asuntokannan toteuttamiseen. Kysyntätukea myönnetään kotitalouksille vuokraa, vakuuksia, asunnon pieniä korjauksia, muuttokustannuksia, asunto-osakkuuden maksuja sekä lämmitys- ja vesilaskuja varten. Saksassa yksityisomistuksessa olevien asuntojen vuokratoimintaa tuetaan myös verotuksen avulla. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Saksassa asumistuki on tarveharkintainen, ja sitä voi saada pienituloisen henkilö asumismenojen pienentämiseksi. Asumistuen määrä riippuu vuokrasta, tuloista ja ruokakunnan koosta. Hyväksyttävät asumismenot huomioidaan Suomen asumistukijärjestelmän tavoin todellisina lakisääteisiin enimmäisasumismenoihin saakka. Saksassa enimmäisasumismenot on asetettu kuntaryhmittäin seitsemään ryhmään. (Gallego Granados & Olthaus 2020.)

Asumistuen laskennassa huomioidaan kaikki henkilön bruttotulot ja sosiaalietuudet. Kaikista bruttotuloista voidaan tehdä vähintään 6 % vähennys, jonka määrä nousee riippuen tuen saajan maksamista sosiaaliturvamaksuista ja tuloveroista. Lisäksi tuloista voidaan vähentää seuraavat summat kolmessa tapauksessa: ruokakunnan jokaista vammaista kohden voidaan tuloista vähentää 1800 euroa vuodessa, yksinhuoltajatalouden tuloista voidaan vähentää 1320 euroa vuodessa, ja alle 25-vuotiaan omatuloisen lapsen tuloista voidaan vähentää 100 euroa kuukaudessa. (Gallego Granados & Olthaus 2020.)

Saksassa asumistukea ja ylimääräistä lapsilisää ei voi saada samanaikaisesti työttömyysetuuksien, vanhuustoimeentulotuen tai perustoimeentulotuen kanssa. Pienituloiset tai lapsiperheet voivat kuitenkin olla oikeutettuja molempiin, jolloin he valitsevat itselleen taloudellisimman vaihtoehdon. Saksassa asumistukea ei makseta, jos asumistuen määrä jää alle 10 e/kk. (Gallego Granados & Olthaus 2020.)

Saksassa vuokrasopimukset ovat yleensä suhteellisen pitkiä ja valtaosa vuokrasopimuksista on pysyviä. Pitkät vuokrasuhteet yleensä hidastavat vuokrien nousua, mutta vaikeuttavat uusien tuetun vuokrasektorin asuntojen kehittämistä asuntojen vähäisen liikkuvuuden vuoksi. Vuokrankorotukset on sidottu vuokrien vertailujärjestelmään ja Saksan vuokrasääntely estää vuokran korottamisen vuokrasuhteen aikana. (Ruonavaara, ym. 2020.)

Edellä on kuvattu kattavasti Suomen asumistukijärjestelmää ja tutustuttu vertailumielessä myös Ruotsin, Saksan ja Iso-Britannian asumistukijärjestelmiin. Tämä tarkastelu osoittaa, että Suomen yleinen asumistuki on erittäin kattava ja yksinkertainen. Vertailumaiden asumistukijärjestelmissä on erilaisia sääntöjä ja rajoituksia koskien ikää, kotitaloutta, asunnon kokoa ja asumismuotoa. Lisäksi vertailumaissa asumistuki on suunnattu erityisesti nuorille ja lapsiperheille. Suomessa yleistä asumistukea maksetaan kaikille ikäryhmille ja ruokakuntatyypeille, jos heidän tulonsa ovat pienet. Seuraavaksi tarkastellaan sosiaaliturvan ja työnteon yhdistämistä, sekä asumistuen yhteyttä työnteon kannustimiin.

3 TYÖNTEON KANNUSTIMET

3.1 Työn tarjonnan teoria

Työn tarjonnan staattinen perusmalli

Työn tarjonnan perusmallissa kuluttaja valitsee jonkin yhdistelmän kulutusta ja vapaa-aikaa saavuttaakseen suurimman mahdollisen hyödyn. Kulutuksen määrä riippuu palkasta, eli tehdyistä työtunneista. Työn tarjonnan teoriassa sovelletaan kuluttajan teorian kahden hyödykkeen perusmallia, ja sen avulla voidaan tutkia, miten esimerkiksi verotus ja erilaiset sosiaaliturvan muodot vaikuttavat kuluttajan valintaan työn ja vapaa-ajan välillä. Ensin luodaan kuluttajan eli työntekijän budjettirajoite, ja sen jälkeen tarkastellaan, miten asumistuki vaikuttaa budjettirajoitteeseen ja kuluttajan päätökseen tehdyn työn määrästä.

Työn tarjonnan perusmallissa kuluttaja valitsee yhdistelmän työtä ja vapaa-aikaa niin, että hän maksimoi hyötyfunktionsa arvon. Työhön käytetystä ajasta saadaan korvauksena palkka, joka mahdollistaa kulutuksen. Työn vaihtoehtoiskustannus on menetetty vapaa-aika. Kuluttaja saa siis hyötyä kulutuksesta ja vapaa-ajasta, jotka ovat toistensa substituuotteja.

Oletetaan, että kuluttajalla on kvasikonkaavi hyötyfunktio

$$U_t = (C_t, L_t)$$

jossa U_t on kuluttajan hyöty, C_t on kulutuksen määrä ja L_t on vapaa-ajan määrä periodilla t . Oletetaan, että kaikki tulot käytetään kulutukseen ja kuluttaja voi valita työtuntiansa määrän vapaasti, eli työtä on aina tarjolla. Ansiotulojen verotusta ei huomioida tässä tarkastelussa. (Blundell & MaCurdy 1998.)

Kuluttaja maksimoi hyötynsä tiettyjen rajoitteiden puitteissa. Vapaa-ajan ja työnteon määrää rajoittaa käytettävissä oleva kokonaisaika T (24 tuntia vuorokaudessa), kuluttajan endogeeninen päätös vapaa-ajan ja kulutuksen välillä, sekä eksogeenisesti määräytyvä palkka. Kuluttajan budjettirajoite on muotoa

$$C_t = wH_t + Y_t$$

jossa periodin t kulutus C_t on yhtä suuri kuin saman periodin tulot: w on työstä saatu palkka, H_t on tehtyjen työtuntien määrä ja Y_t on muut kuin työstä saadut tulot, esimerkiksi pääomatulot. Tehdyt työtunnit voidaan merkitä periodilla käytettävissä olevan kokonaisajan ja vapaa-ajan erotuksena, jolloin budjettirajoite on muotoa:

$$C_t = w(T_t - L_t) + Y_t$$

jossa T_t on periodin ajallinen kokonaiskesto ja L_t on vapaa-ajan määrä. Kuluttajan budjettirajoite on suora, jonka kulmakertoimen määrittää palkka w . Vaihtoehtoisesti budjettirajoite voidaan esittää muodossa $M_t = Y_t + wT_t$, jossa M_t on periodin t kulutusmahdollisuuksia kuvaava kokonaistulo. (Blundell & MaCurdy 1998.)

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, millaisen yhdistelmän kulutusta ja vapaa-aikaa kuluttaja valitsee. Hyötyfunktion maksimoinnin ensimmäisen asteen ehdot ovat

$$UC(C_t, L_t) = \lambda_t \quad UL(C_t, L_t) \geq \lambda_t w_t$$

jossa λ on tulon rajahyöty. Pienin palkka, jolla kuluttaja tarjoaa työtä, on niin sanotusti reservaatiopalkka w_r . Tällöin $UL(C_t, L_t) = \lambda_t w_r$. Tätä reservaatiopalkkaa pienemmällä palkalla $L_t = T_t$, eli kuluttaja ei tarjoa lainkaan työtä, vaan käyttää kaiken aikansa vapaa-aikaan. (Blundell & MaCurdy 1998.)

Yhtälö $UL(C_t, L_t) \geq \lambda_t w_t$ voidaan esittää myös rajasubstituutioasteen (MRS) avulla, kun ensimmäisen asteen ehdoista poistetaan termi λ_t :

$$\frac{U_L}{U_C} = MRS(C_t, L_t) \geq w_t$$

tämä yhtälö kuvaa vapaa-ajan ja työnteon yhteyttä. Ensimmäisen asteen ehtojen ratkaisuista saadaan Marshallin kysyntäfunktiot:

$$C_t = C(w_t, M_t) \quad L_t = L(w_t, M_t) \leq T_t$$

josta voidaan johtaa työajan yhtälö merkitsemällä $H_t = T_t - L_t$:

$$H_t = H(w_t, Y_t)$$

Käyttämällä kulutusmahdollisuuksia kuvaavan täyden tulon M_t riippuvuutta muusta kuin työstä saatavasta tulosta Y_t , saadaan Marshallin kompensoimaton palkkajousto:

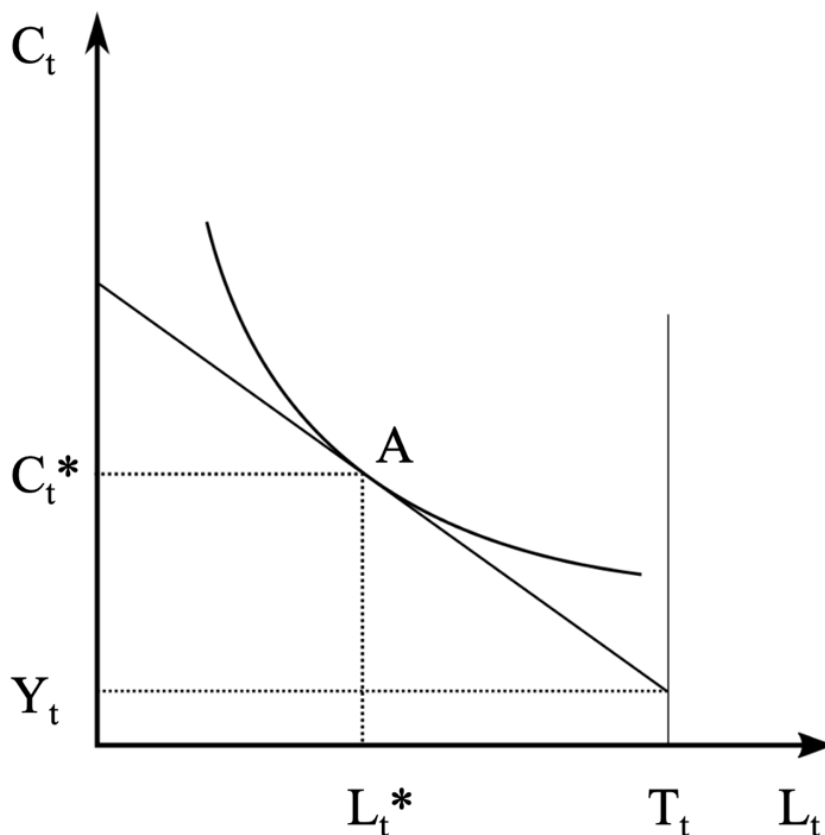
$$K_u = \frac{\partial \ln(H_t)}{\partial \ln(w_t)}$$

Kun Hicksin kompensoitua palkkajoustoa merkitään termillä K_c , Marshallin ja Hicksin palkkajousteiden yhteys nähdään Slutsky-yhtälöstä:

$$K_u = K_c + \frac{w_t H_t}{Y_t} \frac{\partial \ln(H_t)}{\partial \ln(Y_t)}$$

jossa $w_t H_t / Y_t$ on palkan suhde muihin kuin työstä saataviin tuloihin. (Blundell & MaCurdy 1998.)

Tarkastellaan kuluttajan valintaa kuvion 3 avulla. Kuluttaja valitsee jonkinlaisen yhdistelmän kulutusta ja vapaa-aikaa maksimoimalla hyötynsä. Indifferenssikäyrä osoittaa kaikki mahdolliset yhdistelmät kulutusta ja vapaa-aikaa, joita kuluttaja pitää saman arvoisina. Kuluttaja maksimoi hyötynsä valitsemalla pisteen, jossa indifferenssikäyrä sivuaa budjettisuoraa (A). Näin ollen kuluttaja valitsee C_t^* ja L_t^* kulutusta ja vapaa-aikaa.

Kuvio 3: Kuluttajan valinta työn ja vapaa-ajan välillä (Blundell & MaCurdy 1998).

Työn tarjonnan staattinen perusmalli ja asumistuki

Kuten luvussa 2.1. esitettiin, asumistuki pienenee tulojen kasvaessa. Yksinkertaistaen seuraavaa mallia asumistuen voidaan ajatella olevan könttäsomma-avustus, joka palkkatulojen kasvaessa ikään kuin verotetaan pois. Asumistuen pieneminen tulojen kasvaessa nostaa tuen saajan efektiivistä marginaaliveroastetta sellaiseen tilanteeseen verrattuna, jossa henkilö ei saa asumistukea. Tällainen sosiaalituki, joka pienenee tulojen kasvaessa, voidaan mallintaa seuraavasti. Budjettirajoite on muotoa

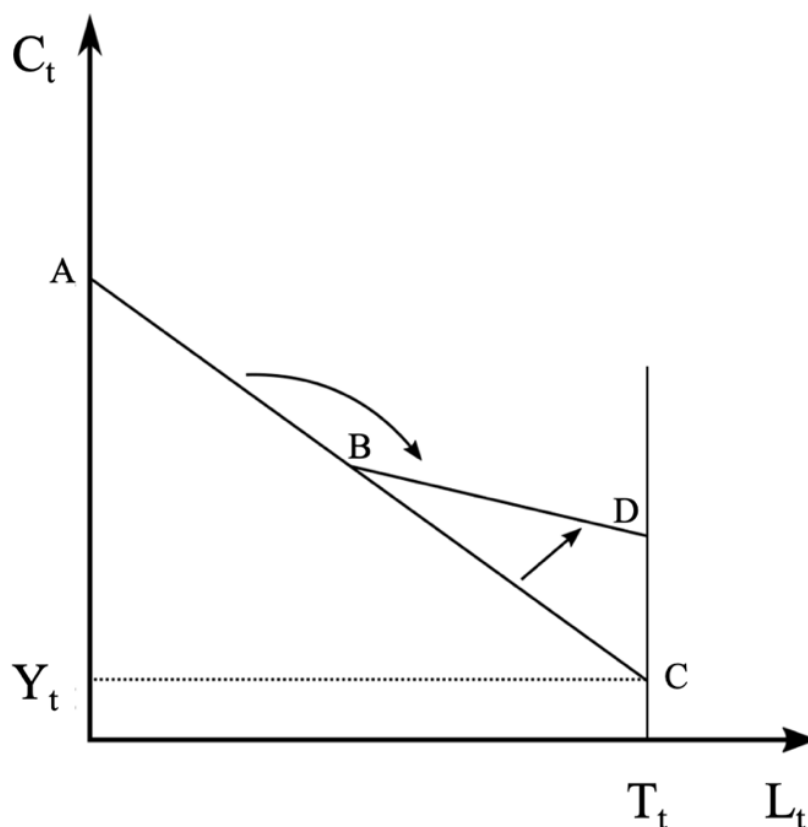
$$C = Wh + Y + B(I(h))$$

ja sosiaalituki $B(I(h))$ voidaan esittää seuraavan yhtälön avulla:

$$B(I(h)) = f(x) = \begin{cases} G - bWh, & G - bWh > 0 \\ 0, & \text{muulloin.} \end{cases}$$

Yhtälössä G on täysimääräinen sosiaalituki, joka vähenee kertoimella b palkkatulon Wh kasvaessa yhdellä eurolla. Budjettirajoitteeseen muodostuu kulmapiste $H_1 = G/bW$, jossa tuen määrä laskee nolnaan ja marginaalipalkka nousee arvoon W . Budjettirajoite voidaan jakaa kahteen osaan. Ensimmäisellä, matalien palkkatulojen alueella $h < H_1$, nettopalkka on $\omega_1 = (1 - b)W$ ja näennäistulot ovat $y_1 = Y + G$, eli muiden kuin palkkatulojen ja sosiaalituen summa. Suurten palkkatulojen alueella $h > H_1$, sosiaalitukea ei makseta, nettopalkan määrä on $\omega_2 = W$ ja näennäistulot ovat $y_2 = Y$. (Blundell & MaCurdy 1998.)

Seuraavaksi tarkastellaan graafisesti asumistuen vaikutusta työn tarjontaan. Kuviossa 4 on kuvattu kolme eri tilannetta. Ensimmäisessä tilanteessa osa kuluttajista työskentelee janalla AB ennen asumistuen käyttöönottoa. Asumistuen käyttöönoton jälkeen nämä kuluttajat huomaavat, että he voivat saada asumistukea vähentämällä työntekoa. Tällöin nämä kuluttajat vähentävät työntekoa ja siirtyvät janalle BD. Toisessa tilanteessa kuluttajat, jotka olivat ennen asumistuen käyttöönottoa janalla BC, huomaavat voivansa vähentää työntekoa ja saada siitä huolimatta aiempaa enemmän tuloja. Myös nämä kuluttajat vähentävät työntekoa ja siirtyvät janalta BC janalle BD. Kolmannessa tilanteessa kuluttajat, jotka työskentelivät vain vähän, voivat asumistuen käyttöönoton jälkeen saada aiempaa enemmän tuloja lopettamalla työskentelyn kokonaan ja siirtymällä budjettisuoran pisteeseen D. (Moffitt 2002.)

Kuvio 4: Työn tarjonta ja sosiaaliturva (Moffitt 2002).

3.2 Sosiaaliturva ja työnteon kannustimet

Luvussa 3.1. esitettiin työn tarjonnan teoriaa yksinkertaisen perusmallin avulla. Työn tarjontapäätös perustuu muiden tekijöiden ohella tulojen ja käteen jäävän palkan vertailuun. Sosiaalietuuksien takia voi syntyä tilanteita, joissa varsinkaan tilapäistä työpaikkaa ei kannata ottaa vastaan. Kannustinloukuksi kutsutaan tilannetta, jossa työtulojen kasvu itse asiassa alentaa tosiasiallisia tuloja, kun jotkin etuudet jäävät pois (Pohjola 2013). Esimerkiksi sosiaaliturva saattaa synnyttää tilanteita, joissa henkilö tekee enemmän töitä, mutta käytettävissä olevat tulot eivät silti kasva merkittävästi. Tällaisessa tilanteessa työnteon lisääminen ei ole kannattavaa, koska siitä ei saa lisätuloja. (Jauhiainen, ym. 2019; Parpo 2004.) Parpon (2004) mukaan kannustinloukkuihin joutuvat yleisimmin pienituloiset sosiaaliturvan varassa elävät työttömät, yksinhuoltajat ja nuoret kotitaloudet. Parpo (2004) listaa kannustinloukkuihin johtaviksi syiksi työttömyysturvaetuudet, yleisen asumistuen, toimeentulotuen ja ansiotulojen verotuksen, sekä erityisesti näiden kaikkien tulonsiirtojen yhtäaikaisen saannin ja ansiotulojen

kasvusta johtuvan sosiaalietuuksien vähenemisen, sekä ansiotulojen verotuksen nousun. Jauhaisen, ym. (2019) mukaan kannustinloukku voi johtua esimerkiksi sosiaaliturvaetuuksista, verotuksesta tai päivähoitomaksuista.

Kannustinloukkuun vaikuttaa sosiaalietuuden taso suhteessa palkkatuloihin ja sosiaalietuuden väheneminen tulojen kasvaessa. Matalan sosiaalietuuden tasolla tulot nousevat työskentelyä lisäämällä, eli työnteko on kannattavaa. Matala sosiaalietuuden taso ei kuitenkaan aina takaa riittävää toimeentuloa. Jos sosiaalietuus vähenee tulojen noustessa hitaasti, työntöön kannustimet ovat hyvät. Tästä voi kuitenkin koitua lisäkustannuksia julkiselle taloudelle, koska aiempaa suurempi määrä ihmisiä saa sosiaalietuutta ja se on tasoltaan parempi. Korkea sosiaaliturvan taso taas saattaa johtaa siihen, ettei työtön ole halukas ottamaan pienipalkkaista työtä vastaan. Kun työtön työllistyy pienipalkkaiseen työhön, käteen jäävä tulo ei eroa merkittävästi etuustulosta. Kannustinloukku voi siis aiheutua etuuksien vähenemisen ja verotuksen kiristymisen yhteisvaikutuksesta. (Jauhiainen, ym. 2019.)

Kuten luvussa 2.1. esitettiin, Kelan maksama yleinen asumistuki on tarkoitettu kaikille pienituloisille ruokakunnille. Kelan (2021a) asumistukitilaston mukaan vuonna 2020 ruokakuntien keskimääräiset tukeen vaikuttavat kuukausitulot olivat 946 euroa. Täysin ilman asumistuessa huomioon otettavia tuloja oli noin 24 700 ruokakuntaa, joka oli noin 6 % kaikista asumistuen saajista. Työttömien ruokakuntien osuus oli 36 % vuonna 2020, eli se kasvoi edellisvuoteen nähden yhden prosentin. Opiskelijaruokakuntien osuus oli 40 % kaikista asumistuen saajista. (Kela 2021a.) Oikeus yleiseen asumistukeen määräytyy tulojen perusteella, eli kun ruokakunnan tulojen kasvaessa asumistuen määrä pienenee ja lopulta sen maksatus päättyy kokonaan.

Asumistuen laskennassa huomioon otetaan ansiotulovähennyksen jälkeen jäävä tulo, eli ansiotulovähennys nostaa tulotaso, jolla voi saada täysimääräisen asumistuen. Ansiotulovähennyksen käyttöönotto on osaltaan nostanut yleisen asumistuen kokonaismenoja, koska yhä useampi pienituloinen on päässyt asumistuen piiriin, ja jo valmiiksi asumistuen piirissä oleville pienituloisille maksetaan entistä suurempaa tukea. Ansiotulovähennyksen käyttöönotto on kasvattanut työssäkäyvien asumistuen saajien osuutta, jota tarkastellaan tämän tutkielman empiirisessä osiossa. Ansiotulovähennyksellä pyritään parantamaan työntöön kannustimia, koska pienet palkkatulot eivät pienennä asumistukea. Ansiotulovähennys on parantanut osa-aikatyön

kannustimia, mutta se on myös siirtänyt kannustinloukun ylemmälle tulotasolle (Jauhiainen, ym. 2019).

Erilaisia kannustinloukkuja ovat tuloloukku eli köyhyysloukku, työttömyysloukku ja byrokratialoukku. Tuloloukut ovat kaikkia työikäisiä ja työkykyisiä koskettava ongelma. Tuloloukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa pienten lisätulojen hankkiminen ei ole kannattavaa, kun jotkin etuudet jäävät pois. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi työttömän keikkatöiden tekemisen kannustamattomuus, tai työllisen palkankorotuksesta tai ylitöistä saatujen lisätulojen hankinnan kannustamattomuus. Työttömyysloukussa kyse on siitä, että sosiaaliturvaetuudet takaavat kotitaloudelle niin suuret tulot, ettei työhön meno ole taloudellisesti kannattavaa. Toisin kuin tuloloukut, työttömyysloukut eivät koske kaikkia työikäisiä ja työkykyisiä. Tulo- ja työttömyysloukut painottuvat pienituloisiin tulonsaajiin. Pääasiassa tuloloukkuja esiintyy työttömällä, ja tulonsaajaryhmistä eniten tuloloukkuja esiintyy yrittäjillä. Kotitaloustyypeistä sekä tulo- että työttömyysloukuissa ovat muita yleisemmin yksinhuoltajat. Tulo- ja työttömyysloukut ovat pääsääntöisesti myös nuorten kotitalouksien ongelma. (Parpo 2004.)

Syyt tulo- ja työttömyysloukkuihin ovat saadut ja maksetut tulonsiirrot. Parpon (2004) mukaan määrällisesti merkittävä tuloloukkuja synnyttävä tulonsiirto on ansiotulojen verotus. Myös toimeentulotuki, työttömyyspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat usein tuloloukkujen syynä. Viimeinen selvästi tuloloukkuja synnyttävä etuus on yleinen asumistuki. Ansiosidonnainen päiväraha ei ole lukumääräisesti merkittävä tuloloukkuja synnyttävä etuus. Työttömyysloukkuja synnyttävistä tulonsiirroista määrällisesti merkittävimpiä ovat verotus ja työttömyysturva. Kuten tuloloukkujen, myös työttömyysloukkujen muodostumiseen vaikuttavia tulonsiirtoja ovat asumistuki ja toimeentulotuki. Vähemmän merkittäviä tulo- ja työttömyysloukkuja synnyttäviä tulonsiirtoja ovat kunnalliset päivähoitomaksut ja kotitaloudessa muun kuin työllistyneen henkilön saama kotihoidon tuki tai opintotuki. Sekä tulo- että työttömyysloukkujen syynä on todettu yleensä olevan useampi kuin yksi tulonsiirto. (Parpo 2004.)

Tulo- ja työttömyysloukkujen lisäksi etuudensaajat saattavat kohdata byrokratialoukkuja. Jos etuudensaajalla on tiukka taloudellinen tilanne, pienet lisätulot saattavat aiheuttaa etuuden tarkistuksen. Etuuden tarkistus puolestaan voi johtaa maksuviiveisiin. Tällainen epävarmuus saattaa osaltaan heikentää kannustimia työnteon lisäämiseen. (Jauhiainen, ym. 2019.) Asumistuen tarkistus on kuitenkin tulojen näkökulmasta kohtuullisen

joustava, koska asumistuki tarkistetaan vain, jos ruokakunnan kuukausitulot nousevat vähintään 400 e/kk tai laskevat vähintään 200 e/kk. Jos muutoksia ei tapahdu, tuki tarkistetaan viimeistään vuoden kuluttua tuen myöntämisestä. (Kela 2021b.)

Kannustinloukut syntyvät useimmiten tapauksissa, joissa kotitalous saa samanaikaisesti useampaa kuin yhtä sosiaaliturvaetuutta. Useampien sosiaaliturvaetuuksien menettäminen tai yhtäaikainen väheneminen on otollinen perusta työn vastaanottamisen kannustamattomuudelle. (Parpo 2004.) Työnteon kannustimet ovat herättäneet julkista keskustelua, ja eri tahot pyrkivät kannustinloukkujen poistamiseen. Parpon (2004) mukaan tulonjaon tavoitteissa menestymisessä tai epäonnistumisessa kysymys on siitä, miten tulonsiirtojärjestelmä vaikuttaa työmarkkinoiden toimintaan. Kannustava tulonsiirtojärjestelmä on sellainen, jossa kannustimet työn vastaanottamiselle ovat mahdollisimman suuret.

Sosiaaliturvan suunnittelussa kohdataan lähes poikkeuksetta ristiriita tulonjakotavoitteiden ja kannustinvaikutusten välillä (Hakola-Uusitalo, ym. 2007). Asumistuen aiheuttamaa mahdollista taloudellista tehottomuutta on tutkittu mm. tarkastelemalla asumistuen vaikutuksia työnteon kannustavuuteen. Työnteon kannustavuutta arvioidaan efektiivisellä marginaaliveroasteella ja työllistymisveroasteella, eli sillä osuudella palkkatulon lisäyksestä, joka jää saamatta, kun työntekoa lisätään tai hakeudutaan ansiotyöhön. Tulonlisäyksen seurauksena verot ja tulosidonnaiset palvelumaksut nousevat ja tarveharkintaiset etuudet pienenevät. Mitä suurempi efektiivinen marginaaliveroaste ja työllistymisveroaste ovat, sitä pienempiä ovat työnteon kannustimet. (Viitamäki 2015.)

Suomessa asumiskustannuksia huomioidaan myös toimeentulotuessa. Honkasen (2010) mukaan erityisesti perusturvan varassa olevat työttömät joutuvat ensisijaisen etuuden lisäksi turvautumaan asumistukeen ja edelleen toimeentulotukeen, johon liittyvä tuloharkinta synnyttää korkean efektiivisen marginaaliveroasteen, joka pienentää työnteon kannustimia. Viitamäen (2015) mukaan työnteon kannustimiin vaikuttavat erityisesti toimeentulotuki, soviteltu työttömyysetuus, yleinen asumistuki ja marginaaliverotus. Palkkatulon verotuksen alentaminen laskee työllistymisveroasteen keskiarvoa ja työttömyysloukussa olevien määrää. Hakola-Uusitalon, ym. (2007) mukaan pienituloisiin kohdistuvat veronalennukset parantavat työnteon kannustimia enemmän kuin kaikille ansiotuloa saaville myönnetty tasainen veronalennus. Myös Viitamäki

(2015) on sitä mieltä, että kannustinloukkujen purkamisessa huomio tulee keskittää pienituloisiin, jotka kannustinloukkuihin pääasiassa joutuvat.

Honkanen (2008) on tutkinut asumistuen saajien riippuvuutta toimeentulotuesta ja keinoja tämän riippuvuuden vähentämiseen käyttäen Kelan rekisteriaineistoa ja mikrosimulointimenetelmää. Honkasen (2008) mukaan kohtuullispalkkainen tai melko pienipalkkainen kokoaikatyö on keskimäärin kannattavaa, mutta ei kaikissa tapauksissa. Työttömien asumistuen saajien tapauksessa efektiiviset marginaaliverolaskelmat antavatkin työnteon kannattavuudesta huonomman kuvan. Työttömyysturvan, asumistuen ja toimeentulotuen säännökset yhdessä verotuksen progression kanssa johtivat siihen, ettei pienipalkkainen osa-aikatyö tai keikkatyö ollut yleensä kannattavaa. Honkasen (2008) mukaan on vaikeaa löytää budjettikustannuksiltaan edullista ratkaisua, joka samanaikaisesti vähentäisi toimeentulotuen tarvetta ja parantaisi kannustavuutta.

Työn tarjonnan teoria antaa lukijalle käsityksen siitä, miten sosiaaliturva vaikuttaa henkilön päätökseen ottaa työtä vastaan. Edellä on esitelty asumistukeen liittyviä kannustinloukkuja, jotka osoittavat, että sosiaaliturvan vallitessa työn kannustavuuden lisääminen on vaikeaa. Asumistuen kehittämisen kannalta on hyvä tutkia asumistuen ja työnteon yhdistämistä ja sitä, mitkä tekijät vaikuttavat työssäkävien asumistuen saajien osuuteen. Seuraavaksi tarkastellaan asumistukea koskevia aiempia tutkimuksia asumistuen kestoon sekä paljon puhututtaneeseen vuokravaikutukseen liittyen.

4 AIEMMAT TUTKIMUKSET

4.1 Asumistuen kesto

Asumistuen saamisen kestoa tarkastelevat tutkimukset osoittavat, että osa asumistuen saajista poistuu asumistuen piiristä melko lyhyen ajan jälkeen (Jauhiainen, ym. 2019; Hungerford 1996; Chen 2008; Enström Öst 2014; Nordvik ja Åhren 2005). Eerolan ja Lyytikäisen (2017) mukaan asumistuki on suurimmalle osalle kohtuullisen lyhytkestoinen etuus, mutta pienelle osalle se on kuitenkin pysyvä ja pitkäaikainen tukimuoto.

Jauhiainen, ym. (2019) ovat tarkastelleet asumistuen kestoa ja siihen vaikuttavia taustatekijöitä Kelan rekisteriaineiston avulla. Tutkimuksen mukaan uusien asumistukijaksoiden keskimääräinen kesto oli noin 20 kuukautta vuosina 2013–2016. Asumistukijaksot olivat lyhyitä nuorilla, hiljattain työttömäksi jääneillä ja opiskelijoilla. Yhdysvaltojen asumistukijärjestelmää tutkineen Hungerfordin (1996) mukaan nopeasti asumistuen piiristä poistuvat ne, jotka työllistyvät helpommin. Pitkäaikaisia tuen saajia sen sijaan ovat vaikeammin työllistyvät ryhmät, kuten iäkkäät ja vammaiset. Myös Jauhiainen, ym. (2019) ovat sitä mieltä, että asumistukijaksoiden kesto on yhteydessä työmarkkinoihin ja työttömän mahdollisuuteen siirtyä työmarkkinoille. Opiskelijat ja työssäkäyvät poistuvat Jauhiaisen, ym. (2019) mukaan asumistuen piiristä nopeimmin. Hungerford (1996) havaitsi, ettei muiden pienituloisille suunnattujen tulonsiirtojen saamisella ollut vaikutusta asumistuen piiristä poistumiseen. Kuitenkin Hungerfordin (1996) tulokset viittaavat siihen, että kun lyhytaikainen tuen saaja poistuu asumistuen piiristä, hän todennäköisesti lakkauttaa myös muut saamansa tuet.

Chen (2008) ja Enström Öst (2014) ovat tutkineet Ruotsin vuoden 1997 asumistukiudistuksen vaikutuksia asumistuen saamisen keston. Chen (2008) havaitsi odotetusti, että asumistuen pienentäminen nopeuttaa tuen saajan poistumista asumistuen piiristä. Uudistuksessa asumistuen ehtoihin lisättiin rajoitus asunnon koosta, minkä johdosta yksinhuoltajakotitaloudet muuttivat pienempiin asuntoihin, mutta pysyivät yhä asumistuen saajina (Enström Öst 2014). Jauhiainen, ym. (2019) listaavat asumistuen keston vaikuttaviksi taustatekijöiksi työllisyyden muutokset, tulot, ruokakunnan koon, ja iän. Tutkimuksen mukaan suurin syy asumistukijaksoiden päättymiselle on hakijan oma ilmoitus siitä, ettei asumistuelle ole enää tarvetta. Viidellä prosentilla asumistukijakson

päättymisen syy olivat liian suuret tulot. Asumistukijaksojen päättymisten syyt eivät ole aina tiedossa, mutta Jauhiainen, ym. (2019) huomauttavat, että tulotaso liittyy asumistuen tarpeeseen.

Nordvikin ja Åhrenin (2005) mukaan asumistuen piiristä poistumiselle yleisempi syy on tulojen kasvaminen, eikä niinkään pienentyneet asumiskustannukset. Nordvik ja Åhren (2005) ovat tutkineet asumistuen saamisen kestoa Norjan asumistukijärjestelmän avulla. Pitkäaikainen tuen saaminen saattaa johtaa siihen, että todennäköisyys tuen piiristä poistumiselle pienenee. (Jauhiainen, ym. 2019). Kuitenkaan Nordvikin ja Åhrenin (2005) tutkimuksessa ei havaittu asumistuen kestolla olevan vaikutusta asumistuen piiristä poistumisen nopeuteen, eli asumistuella ei havaittu olevan kestonriippuvuutta. Myöskään Hungerford (1996) ei löytänyt todisteita asumistuen kestonriippuvuudesta. Kestoriippuvuutta saattaa kuitenkin aiheuttaa toimeentulotuki, mikä vaikuttaa julkisiin asumismenokustannuksiin (Jauhiainen, ym. 2019).

Tulorekisterin käyttöönotto asumistuen käsittelyssä mahdollistaa ajantasaisen ja tarpeenmukaisen asumistuen maksatuksen. Asumistuki tarkastetaan, jos tuloissa tai asumismenoissa tapahtuu huomattavia muutoksia. Jos muutoksia ei tapahdu, tuki tarkastetaan viimeistään vuoden kuluttua asumistuen myöntämisestä tai edellisestä tarkastuksesta. (Kela 2021b.) Muutoksista ilmoittaminen on tuen saajan omalla vastuulla. Jauhiainen, ym. (2019) ennustavat, että tulorekisterin hyödyntämisen vuoksi etuuden saajan huolimattomuudesta johtuvat takaisinperinnät pystytään välttämään ja keskimääräinen asumistukijakso lyhenee.

4.2 Asumistuen vaikutus vuokriin

Kempas ja Tegelberg (2021) nostavat tietokirjassaan esiin suorien asumistukien joutuneen kritiikin kohteeksi vuonna 2010, kun asumistukimenot nousivat. Tukimenojen kasvu tarkoittaa, että yhä suurempi osa verorahoista kohdentuu asumisen tukemiseen. Yleisen asumistuen kustannusten ja vuokratason samanaikainen nousu on herättänyt yhteiskunnallista keskustelua siitä, päätyvätkö rahat vapailla markkinoilla toimivien vuokranantajien taskuun eli siirtyykö asumistuki suoraan korkeampiin vuokriin. (Kempas & Tegelberg 2021.) Asumistuen vuokravaikutuksia on tutkittu kattavasti hyödyntämällä asumistukijärjestelmäreformeihin liittyviä tilanteita (Antikainen, ym. 2017).

Aikaisempien tutkimusten (Gibbons ja Manning 2006; Laferré ja Le Blanc 2004; Fack 2006; Hiekka ja Virén 2008; Kangasharju 2010; Virén 2013) mukaan asumistuki siirtyy vuokriin ainakin osittain, mutta tuoreemmat tarkastelut (Joyce ym. 2016; Eerola 2016; Honkanen 2017; Eerola ja Lyytikäinen 2017; Antikainen, ym. 2017; Jauhiainen, ym. 2019) osoittavat, että asumistuella on oletettua pienempi vaikutus vuokratasoon.

Ranskassa vuosien 1992–1994 asumistukijärjestelmäreformin vaikutuksia vuokriin tutkineet Laferré ja Le Blanc (2004) sekä Fack (2006) ovat yhtä mieltä siitä, että asumistuki nostaa vuokratasoa. Laferré ja Le Blanc (2004) ovat kuitenkin sitä mieltä, että asumistuki vaikuttaa vuokriin vain lyhyellä aikavälillä. Fackin (2006) mukaan asumistuen siirtyminen vuokriin on noin 78 %, ja asumistuen vuokravaikutus johtuu vähäisestä asuntotarjonnan joustavuudesta. Ranskassa asumistuen määrän lisääntyminen lisäsi myös pienituloisten kotitalouksien asumisen kysyntää, joka ei kuitenkaan ollut suoraan verrannollinen asuntojen tarjonnan kanssa.

Kuitenkaan asumistuen vuokravaikutuksia Iso-Britannian paneeliaineistolla tutkineet Gibbons ja Manning (2006) sekä Joyce, ym. (2016) eivät löydä riittäviä todisteita asumistuen vuokravaikutuksille. Gibbonsin ja Manningin (2006) mukaan asumistuen lasku ei aiheuta vuokratason laskua, vaan päinvastoin: jopa yli 60 % asumistuen laskemisesta johtui laskeneista vuokrista. Joycen, ym. (2016) tutkimustulokset osoittavat, että asumistuen leikkausten kohdistuminen voi vaihdella merkittävästi vuokralaisten ja vuokranantajien välillä tapauksesta riippuen. Joycen, ym. (2016) mukaan asumistuen leikkausten kohdistuminen ei ole niin yksiselitteinen, kuin aikaisempien tutkimusten perusteella voisi kuvitella.

Suomessa asumistuen vuokravaikutuksia ovat tutkineet mm. Hiekka ja Virén (2008), Kangasharju (2010), Virén (2013) ja Eerola ja Lyytikäinen (2017). Kangasharju (2010) on tutkinut vuoden 2002 asumistuki uudistuksen vaikutuksia pienituloisten kotitalouksien vuokriin. Kangasharjun (2010) tulokset osoittavat, että asumistuen siirtyminen vuokriin yksityisellä sektorilla on 60–70 %, mutta kuntasektorilla vaikutus on 0 %. Myös Virénin (2013) tulokset osoittavat, että osa asumistuesta todella menee vuokrahintoihin. Virén (2013) käyttää tutkimuksessaan suomalaista paneeliaineistoa, joka koostuu 50 000 asumistukea saaneesta kotitaloudesta vuosina 2000–2008. Virénin (2013) mukaan ainakin yksi kolmasosa asumistuesta menee vuokriin, mutta on mahdollista, että luku olisi jopa 50 %.

Turun alueen paneeliaineistolla asumistuen vuokravaikutuksia tutkineet Hiekka ja Virén (2008) huomauttavat, että asumistuen lisäksi vuokratason vaikuttaa myös Kelan maksama toimeentulotuki, koska toimeentulotuessa asumistukinormin mukaiset asumiskustannukset korvataan tuen saajalle täysimääräisesti. Myös Eerolan (2016) mukaan asumistuki voi heijastua vuokratason, mutta niin voi myös mikä tahansa muu sosiaalietuus tai veronmuutos. Eerolan (2016) mukaan tuen saaminen vaikuttaa vuokratason, jos tuen saaja käyttää edes osan lisätuloistaan asumiseen, eikä asuntojen tarjonta ole täysin joustavaa.

Vuokra-asuntojen tarjonnan joustavuuden lisäksi asumistuen vuokravaikutukset riippuvat paikallisista markkinaolosuhteista. Asumistuki kasvattaa asuntokysyntää ainakin joillain markkina-alueilla, ja kasvanut asuntokysyntä saattaa nostaa vuokratason. (Antikainen, ym. 2017.) Myös Jauhiainen, ym. (2019) ovat sitä mieltä, että asumistuki saattaa nostaa vuokria vähäisen kysynnän markkinoilla, koska asumistuki parantaa kotitalouksien kulutusmahdollisuuksia, mikä taas nostaa asumisen kysyntää. Asumistuki korvaa asumismenot kuitenkin vain määritelyihin enimmäisasumismenoihin asti, jotka ovat yleensä markkinavuokria pienemmät. Tämän vuoksi kotitaloudella ei ole kannustinta lisätä asumiskulutustaan. (Jauhiainen, ym. 2019.) Vuokran korotus enimmäisasumismenojen jälkeen ei siis vaikuta tuen saajien asumistuen määrään, mutta vuokrat ovat silti jatkaneet nousuaan, joten nousun on johduttava jostain muusta syystä kuin vuokranantajien halusta hyötyä valtion tukijärjestelmästä (Kempas & Tegelberg 2021).

Eerolan ja Lyytikäisen (2017) mukaan asumistukieuron keskimääräinen vaikutus vuokratason on lähellä nollaa, mutta asumistuella saattaa olla jonkin verran vaikutusta vuokriin sellaisissa kotitalouksissa, joissa asumistukea on saatu pitkään. Kuitenkin asumistukea saadaan yleensä melko vähän aikaa (ks. luku 4.1.), joten asumistuen vuokravaikutuksen voidaan arvioida olevan hyvin pientä (Jauhiainen, ym. 2019). Eerolan ja Lyytikäisen (2017) mukaan asumistukeen ja vuokratason voivat vaikuttaa samat muut tekijät, joten asumistuen ja vuokrien välisestä syy-seuraussuhteesta on vaikeaa johtaa päätelmiä.

Honkasen (2017) mukaan on mahdollista, että vuokranantajat ottavat asumistuen huomioon vuokratason määrittellessään, mutta vaikutuksen arvioiminen on vaikeaa. Honkanen (2017) huomauttaa myös, että vuokrat ovat nousseet yleistä hintatasoa

nopeammin myös sellaisina ajanjaksoina, jolloin asumistuen enimmäisasumismenoja ei ole korotettu. Tämän vuoksi Honkasen (2017) mukaan on syytä epäillä, että asumistuki olisi vuokrien nousun keskeinen syy. Kempas ja Tegelberg (2021) huomauttavat myös, että vaikka valtion suorista asumistuesta hyötyvät välillisesti myös asuntosijoittajat, ennen kaikkea niistä hyötyvät ne pienituloiset ihmiset, jotka tukea todella tarvitsevat.

Varhaisempien tutkimusten mukaan asumistuella on huomattavia vaikutuksia vuokratason. Fackin (2006), Kangasharjun (2010) ja Virénin (2013) mukaan asumistuesta yli puolet siirtyy vuokriin. Tuorempien tarkastelujen (Joyce ym. 2016; Eerola 2016; Honkanen 2017; Eerola ja Lyytikäinen 2017; Antikainen, ym. 2017; Jauhiainen, ym. 2019) perusteella voitaisiin olettaa, ettei asumistuella ole selkeää syy-seuraussuhdetta vuokratason nousuun. Tulosten ristiriitaisuudesta voidaan päätellä asumistuen ja vuokratason riippuvuuden olevan erittäin monimutkainen kysymys.

5 AINEISTO JA METODI

5.1 Aineisto ja tutkimushypoteesi

Tässä tutkielmassa tutkitaan työssäkäyvien asumistuen saajien osuuden ja asuinkunnan ominaisuuksien välistä yhteyttä. Tutkimusaineistona on Kelan rekistereihin perustuva kuntatason tilastoaineisto vuosilta 2017–2019. Aineisto sisältää tietoja yleisen asumistuen saajaruokakunnista kunnittain vuosina 2017–2019 vuoden lopun tilanteen mukaan (joulukuu), ja siihen on lisätty tietoja Tilastokeskuksen kuntien avainluvut - tietokannasta.

Tässä tutkielmassa tutkitaan, miten asuinkunnan ominaisuudet asutokuntien määrä, keskimääräinen vuokra, palvelujen työpaikkojen osuus, työllisyysaste ja keskimääräinen ruokakunnan koko ovat yhteydessä kunnan työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen. Keskimääräinen ruokakunnan koko ei sinänsä ole asuinkunnan ominaisuus, mutta se valikoitui yhdeksi työssäkäyvien osuutta selittäväksi muuttujaksi, koska se vaihtelee kunnittain. Lisäksi ruokakunnan jäsenten määrän kasvaessa perusomavastuu pienenee, eli tukea saa suuremmilla tuloilla. Tästä johtuen suuremmassa ruokakunnassa on todennäköisempää, että asumistukea saa, vaikka saisi myös työtuloja.

Tämän tutkielman tutkimushypoteesi on, että asuinkunnan ominaisuuksilla on yhteys siihen, kuinka suuri osuus asumistuen saajista käy töissä. Oletetaan siis, että asumistuen saajan asuinkunnalla ja työn tarjontapäätöksellä on yhteys. Kuten luvussa 2 todettiin, asumiskustannukset huomioidaan todellisten asumismenojen tai enimmäisasumismenojen suuruusina. Nämä enimmäisasumismenot ovat erisuuruiset neljässä kuntaryhmässä, eli toisissa kunnissa asumistuen määrä on suurempi ja tukea saa suuremmilla tuloilla, kuin toisissa kunnissa. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla palkat ovat pienet ja vuokrat korkeat, joten usein toimeentulon turvaamiseksi tarvitaan työtulojen lisäksi myös asumistukea.

Havaintoaineisto sisältää kunnan kaikkien asumistukiruokakuntien lukumäärän sekä erikseen työtuloja saaneiden ruokakuntien lukumäärän. Asumistukiruokakunta on luokiteltu työtuloja saaneeksi ruokakunnaksi, jos se on saanut kuukauden aikana palkkatuloja, yrittäjätuloja tai maa- ja metsätalouden ansiotuloja eikä ruokakunta ole opiskelijaruokakunta. Aineisto sisältää maksetun asumistuen, asumismenojen, ruokakunnan tulojen ja ruokakunnan koon keskiarvot. Nämä keskiarvot on laskettu

muiden kuin opiskelijaruokakuntien joukolle, jotta keskiarvot ovat vertailukelpoisemmat kuntien välillä. Aineistoon on lisätty Tilastokeskuksen kuntien avainluvut -tietokannasta kunnan asuntokuntien lukumäärä, työikäisten osuus väestöstä, vuokralla asuvien osuus väestöstä, työllisyysaste, sekä alkutuotannon, jalostuksen ja palvelujen työpaikkojen osuudet.

Syynä aineiston rajaamiseen vuoteen 2019 asti on joulukuussa 2019 alkanut koronapandemia sekä joidenkin tietojen puuttuminen myöhemmiltä ajankohdilta. Kunnan työssäkävien asumistuen saajien osuuteen vaikuttaa merkittävästi se, onko kunnassa paljon opiskelijoita. Opiskelijoita on paljon suurissa kunnissa, mikä vaikuttaa huomattavasti työssäkävien asumistuen saajien osuuteen. Opiskelijoiden rajaaminen pois tarkastelusta tekee kunnista vertailukelpoisempia. Näin ollen tarkastelun kohteena on työssäkävien osuus asumistuen saajista, jotka eivät ole opiskelijoita. Tietosuojasysteistä aineistosta on poistettu myös havainnot, jos kunnassa on ollut alle viisi yleistä asumistukea saanutta ruokakuntaa tai alle viisi työtuloja saanutta ruokakuntaa vuoden lopussa. Lopullinen aineisto muodostui 267 kunnasta. Aineisto kattaa vuodet 2017–2019, mutta aineiston rajauksista johtuen kaikista kunnista ei ole tietoja kaikilta vuosilta.

Tarkastellaan aineistoa ensin vuodelta 2019. Tältä vuodelta aineistossa on yhteensä 247 kuntaa, joissa on yhteensä 227 797 asumistukiruokakuntaa, kun opiskelijat on rajattu tarkastelusta pois. Eniten asumistukiruokakuntia oli Helsingissä, Tampereella, Vantaalla ja Espoossa. Vähiten asumistukea saavia ruokakuntia oli Pyhännässä, Merijärvellä, Evijärvellä ja Tervossa. Eniten asuntokuntia vuonna 2019 oli Helsingissä, sen jälkeen Tampereella, Espoossa ja Vantaalla, kun taas vähiten oli Merijärvellä, Pyhännässä, Lumijoella ja Tervossa. Kaikista Suomen asuntokunnista 8,5 % sai asumistukea vuonna 2019, kun opiskelijat on rajattu pois tarkastelusta. Suurin asumistukiruokakuntien osuus kaikista asuntokunnista oli Tampereella Lahdessa, Vantaalla ja Jyväskylässä. Pienin asumistukiruokakuntien osuus kaikista asuntokunnista oli Kruunupyssä, Maskussa, Evijärvellä ja Pedersören kunnassa. Kaikista Suomen asuntokunnista 3,3 % oli työssäkäyviä asumistukiruokakuntia, ja kaikista asumistukiruokakunnista 38,4 % oli työssäkäyviä, kun opiskelijoita ei oteta huomioon.

Taulukossa 3 on esitetty muuttujien tunnusluvut minimi, mediaani ja maksimi vuonna 2019. Asumistuella tarkoitetaan keskimääräistä maksettua asumistukea ja vuokralla keskimääräistä vuokraa kunnassa. Tuloilla tarkoitetaan ruokakunnan asumistuessa

huomioituja keskimääräisiä tuloja ja työtuloilla ruokakunnan keskimääräisiä työtuloja kunnassa. Ruokakunnan koko tarkoittaa keskimääräistä ruokakunnan jäsenten määrää kunnassa. Asumistuen saajilla tarkoitetaan asumistukiruokakuntia ja työssäkäyvillä tarkoitetaan työssäkäyviä asumistukiruokakuntia. Työikäisten osuus väestöstä tarkoittaa kunnan kaikkien 15–64-vuotiaiden osuutta kunnan koko väestöstä ja vuokralaisten osuudella tarkoitetaan vuokra-asunnossa asuvien asuntokuntien osuutta kaikista asuntokunnista. Asuntokunnan muodostavat kaikki samassa asuinhuoneistossa vakinaisesti asuvat henkilöt. Työllisyysaste on 18–64-vuotiaiden työllisten osuus saman ikäisestä väestöstä.

Taulukko 3: Muuttujien tunnusluvut vuonna 2019, n = 247.

	Minimi	Mediaani	Maksimi
Asumistuki, e/kk	200,98	273,24	416,05
Vuokra, e/kk	374,05	522,38	852,26
Tulot, e/kk	838,80	1 104,69	2 020,41
Työtulot, e/kk	185,78	474,79	1 307,23
Ruokakunnan koko, hlöä	1,5	1,9	5,1
Asumistuen saajien osuus kaikista asuntokunnista, %	1,6	5	12,2
Työssäkäyvien osuus kaikista asumistuen saajista, %	13	36,8	61,9
Työikäisten osuus väestöstä, %	47,9	56,6	68,5
Työllisyysaste, %	59,2	71,7	85,3
Vuokra-asunnossa asuvien asuntokuntien osuus, %	6,9	20,6	49,3
Alkutuotannon työpaikkojen osuus, %	0,1	8,3	25,8
Jalostuksen työpaikkojen osuus, %	2,5	24,4	67
Palvelujen työpaikkojen osuus, %	23,6	63,2	93,1

Tietyllä alueella työskentelevien henkilöiden lukumäärää voidaan käyttää kuvaamaan työpaikkojen lukumäärää tällä alueella. Toisin sanoen jokainen työllinen henkilö muodostaa yhden työpaikan. Alkutuotannon, jalostuksen ja palvelujen työpaikkojen osuuksien tilastoinnissa käytetään TOL 2008 -toimialaluokitusta. Alkutuotanto käsittää luokan A, eli maa-, metsä- ja kalatalouden. Jalostus käsittää luokat B–F, eli esimerkiksi teollisuuden, sähkö-, kaasu-, lämpö-, ja jätehuollon sekä rakentamisen. Palvelut käsittää luokat G–T, eli esimerkiksi tukku- ja vähittäiskaupan, ravitsemistoiminnan, julkisen hallinnon ja maanpuolustuksen, koulutuksen, sekä terveys- ja sosiaalipalvelut. (Tilastokeskus 2022.)

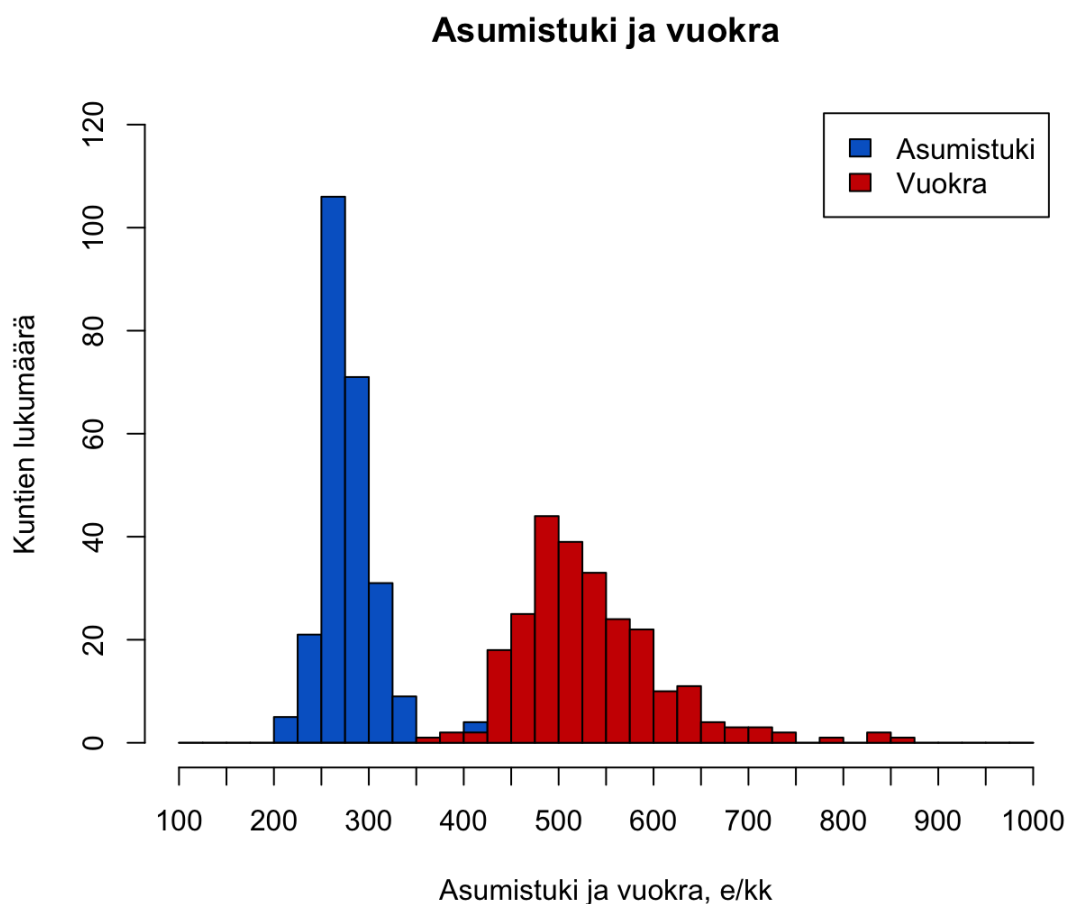
Taulukosta 3 nähdään, että keskimääräinen asumistuki kunnissa vaihtelee noin 200 eurosta noin 400 euroon kuukaudessa ja keskimääräinen vuokra vaihtelee noin 375 eurosta 850 euroon kuukaudessa. Erittäin suurta vaihtelua on keskimääräisissä ruokakunnan saamissa työtuloissa, jotka vaihtelevat noin 185 eurosta noin 1300 euroon kuukaudessa. Taulukosta 3 nähdään, että suurimmassa osassa kunnista keskimääräinen ruokakunnan koko oli noin kaksi henkilöä vuonna 2019. Yhdessä kunnassa keskimääräinen ruokakunnan koko oli huomattavasti suurempi kuin muissa, yli viisi henkilöä (Perhon kunta). Pienin keskimääräinen ruokakunnan koko oli Keiteleen kunnassa (1,5 henkilöä). Pienin asumistukiruokakuntien osuus kaikista asutokunnista oli 1,63 % (Kruunupyö) ja suurin 12,22 % (Tampere). Pienin työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuus kaikista asumistukiruokakunnista oli 13 % (Keitele) ja suurin 61,9 % (Evijärvi).

Pienimmät työikäisten osuudet olivat Kuhmoisessa (47,9 %) ja Sysmässä (49,1 %), kun taas eniten työikäisiä suhteessa koko väestöön oli Helsingissä (68,5 %) ja Tampereella (67,4 %). Taulukosta 3 nähdään, että suurimmassa osassa kunnista työikäisten osuus väestöstä oli 56,6 %. Aineistossa on eniten niitä kuntia, joissa vuokralla asuvien osuus kaikista asutokunnista on noin 20 %. Vähiten vuokra-asunnossa asuvia asutokuntia suhteessa kunnan kaikkiin asutokuntiin oli Ruskolla (6,9 %) ja Maskussa (7,8 %). Eniten vuokralla asuvia suhteessa kaikkiin asutokuntiin oli Helsingissä (49,3 %) ja Turussa (49,1 %), joissa lähes puolet asutokunnista asui vuokra-asunnoissa vuonna 2019.

Suurimmassa osassa kunnista alkutuotannon työpaikkojen osuus oli 8,3 %. Suurimmat alkutuotannon työpaikkojen osuudet olivat Punkalaitumella ja Miehikkälässä (25,8 %). Pienimmät alkutuotannon työpaikkojen osuudet olivat Espoossa, Helsingissä,

Järvenpäässä ja Maarianhaminassa (0,1 %). Suurimmassa osassa kunnista jalostuksen työpaikkojen osuus oli 24,4 %. Suurin jalostuksen työpaikkojen osuus oli Pyhännässä (67 %) ja pienin oli Kauniaisessa (2,5 %). Työpaikkojen osuuksista suurimman kattoi palvelut. Suurimmassa osassa kunnista palvelujen työpaikkojen osuus oli 63,2 %. Suurin palvelujen työpaikkojen osuus oli Kauniaisessa (93,1 %), kun taas pienin oli Pyhännässä (23,6 %).

Kuviossa 5 esitetään keskimääräinen maksettu asumistuki ja keskimääräinen vuokra kunnissa vuonna 2019. Kuvioista nähdään, että asumistuki on määrältään vuokria pienempi, eli asumistuki ei kata koko vuokraa.

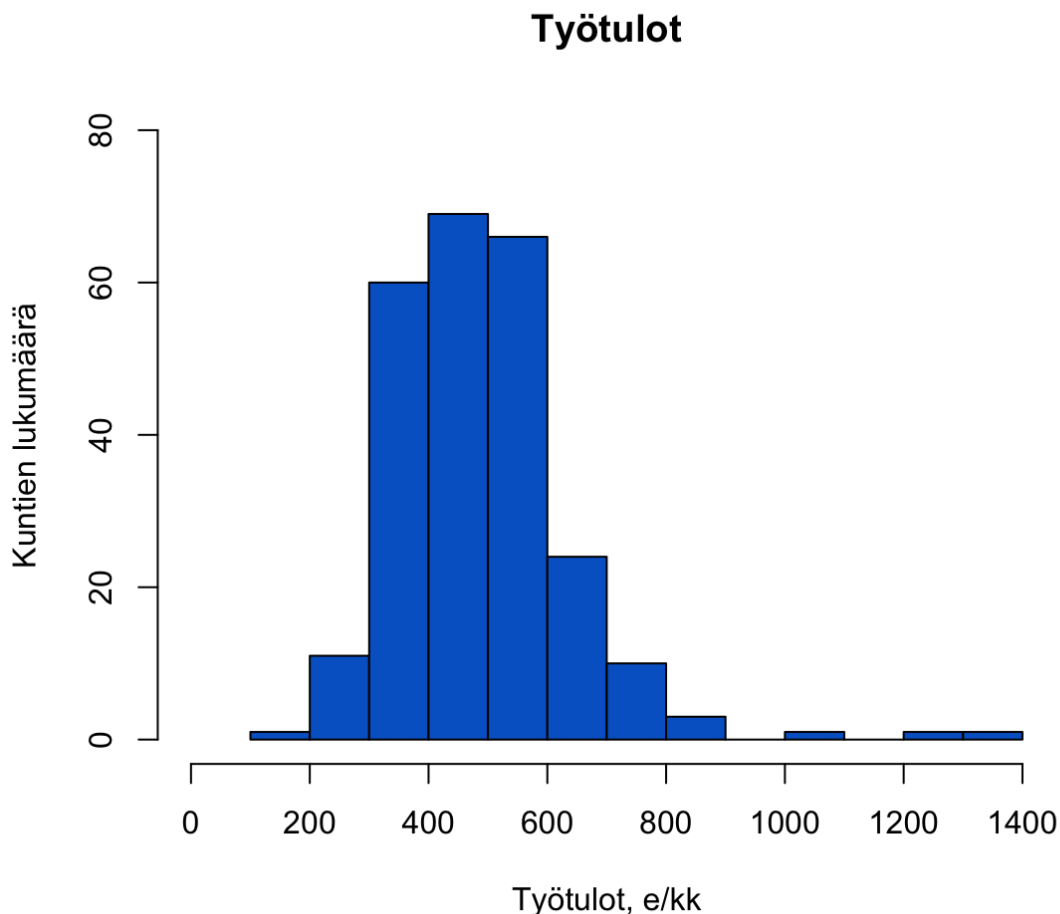

Kuvio 5: Keskimääräinen asumistuki ja keskimääräinen vuokra kunnissa (e/kk), 2019.

Kuviosta 5 nähdään, että aineistossa on eniten sellaisia kuntia, joissa keskimääräinen asumistuki oli 250–300 e/kk ja joissa keskimääräinen vuokra oli 475–550 e/kk. Asumistuen osalta kuviossa on huomattavana poikkeuksena yli 400 euron

keskimääräinen asumistuki, jota maksettiin pääkaupunkiseudulla. Aineistossa on vain vähän niitä kuntia, joissa keskimääräinen vuokra oli yli 700 e/kk. Kuntia, joissa keskimääräinen vuokra oli yli 800 e/kk on vain kolme: Kauniainen, Vantaa ja Espoo. Helsingissä keskimääräinen vuokra oli muuta pääkaupunkiseutua pienempi, 791 e/kk. Pienin keskimääräinen vuokra oli Vimpelissä (noin 375 e/kk), jossa oli myös pienin keskimääräinen asumistuki (noin 200e/kk).

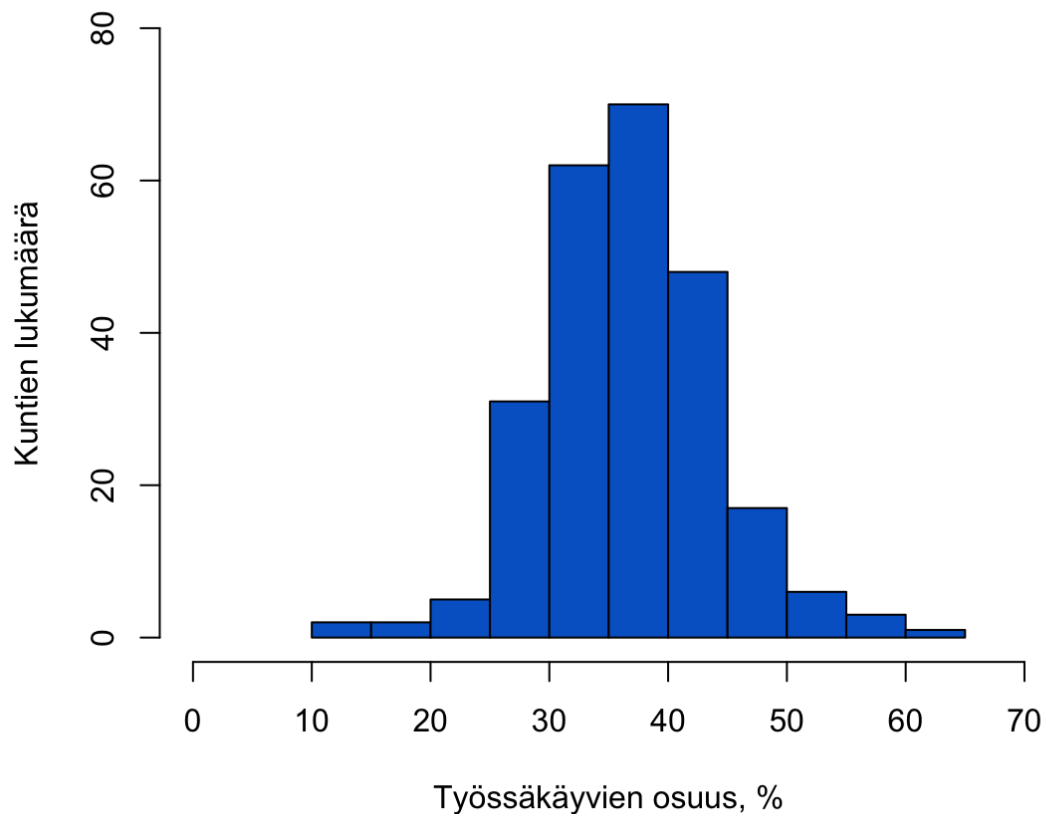
Kuviossa 6 esitetään keskimääräiset ruokakunnan saamat työtulot kunnissa vuonna 2019. Kuvioista 6 nähdään, että suurimmassa osassa kunnista keskimääräiset asumistukeen vaikuttavat työtulot olivat noin 400–500 e/kk. Huomattavana poikkeuksena ovat Pyhäntä ja Perho, joissa ruokakunnan keskimääräiset työtulot olivat yli 1200 e/kk. Pienimmät ruokakunnan saamat keskimääräiset työtulot olivat Keiteleellä (185 e/kk).

Kuvio 6: Keskimääräiset ruokakunnan saamat työtulot kunnissa (e/kk), 2019.

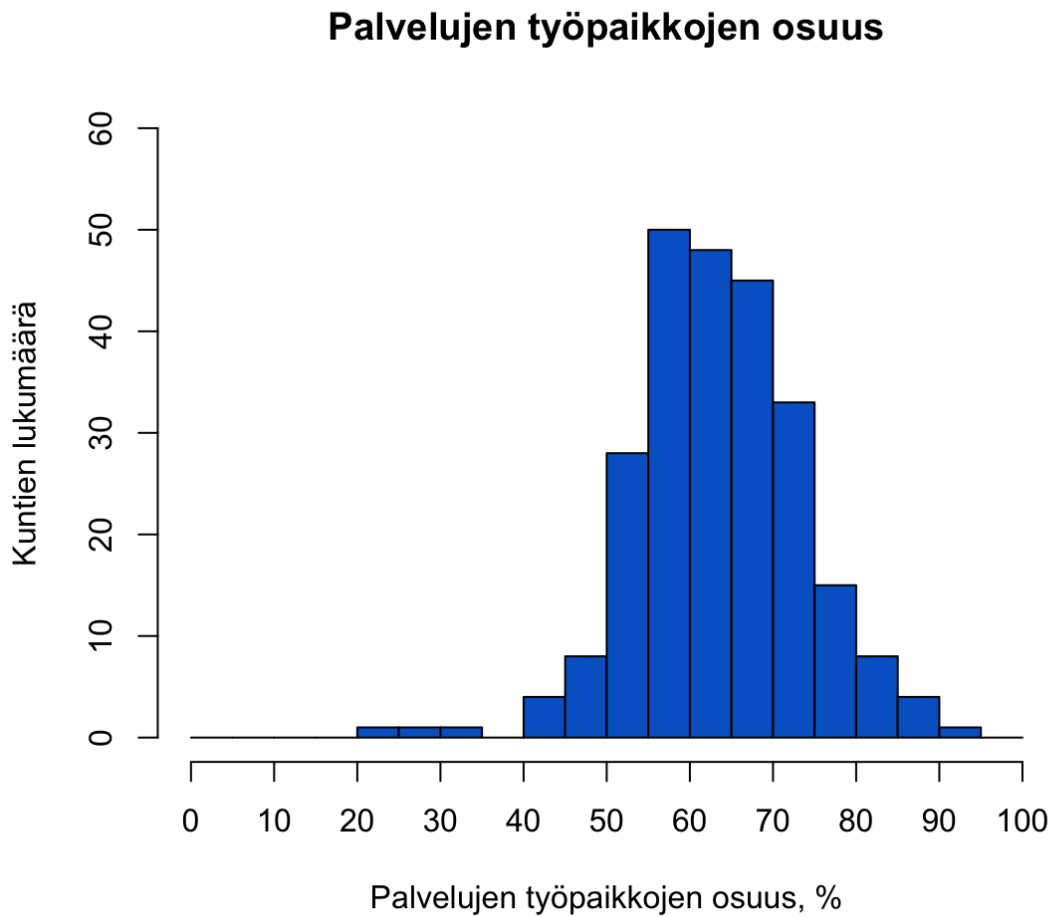
Kuviossa 7 esitetään työssäkävien asumistukiruokakuntien osuutta kaikista asumistukiruokakunnista vuonna 2019. Kuvion mukaan suurimmassa osassa kunnista työssäkävien asumistukiruokakuntien osuus oli 30–40 % kaikista asumistukiruokakunnista. Pienin prosentti työssäkäyviä asumistukiruokakuntia oli Keiteleellä (13 %). Muita kuntia, joissa työssäkävien asumistuen saajien osuus oli pieni, ovat Koski Tl, Kärkölä ja Polvijärvi. Suurin prosentti työssäkäyviä asumistukiruokakuntia oli Evijärvellä (62 %). Muita kuntia, joissa työssäkävien asumistuen saajien osuus oli suuri, ovat Nousiainen, Lappajärvi ja Tyrnävä.

Työssäkävien asumistuen saajien osuus

Kuvio 7: Työssäkävien asumistukiruokakuntien osuus kunnissa (%), 2019.

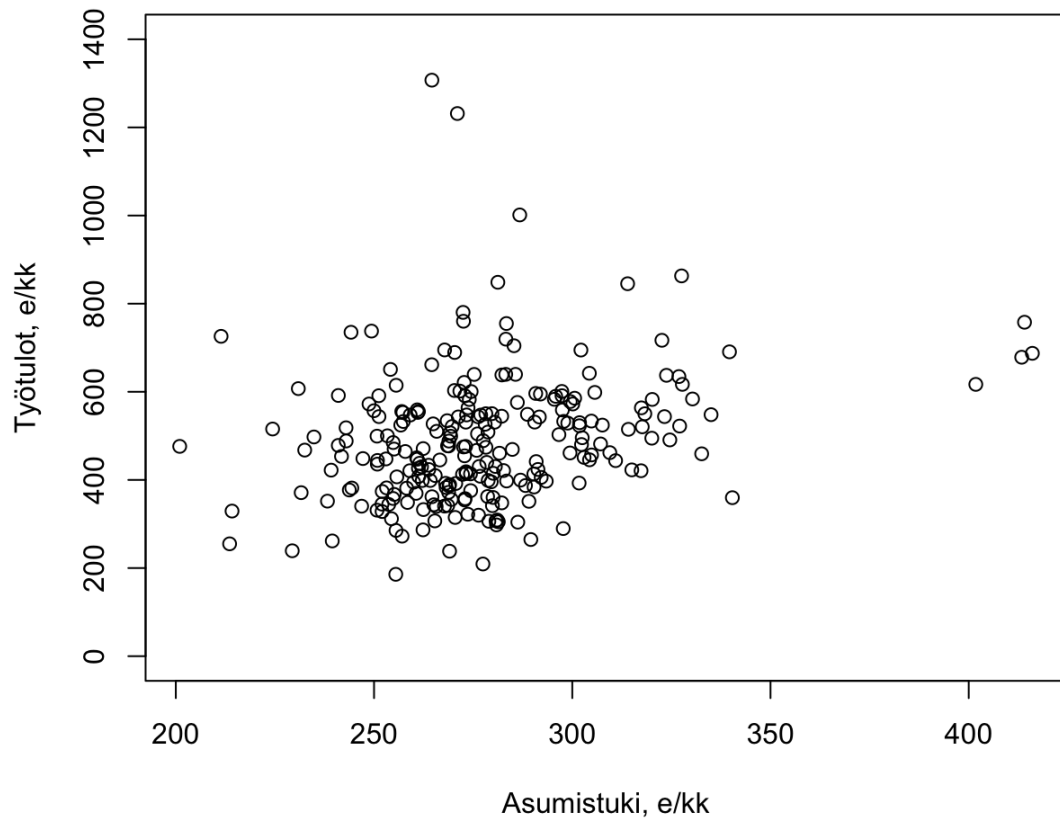
Kuviossa 8 tarkastellaan palvelujen työpaikkojen osuutta kunnissa vuonna 2019. Suurimmassa osassa kunnista palvelujen työpaikkojen osuus oli noin 60 %. Suurin palvelujen työpaikkojen osuus oli Kauniaisessa (93,1 %) ja pienin oli Pyhännässä (23,6 %).

Kuvio 8: Palvelujen työpaikkojen osuus kunnissa (%), 2019.

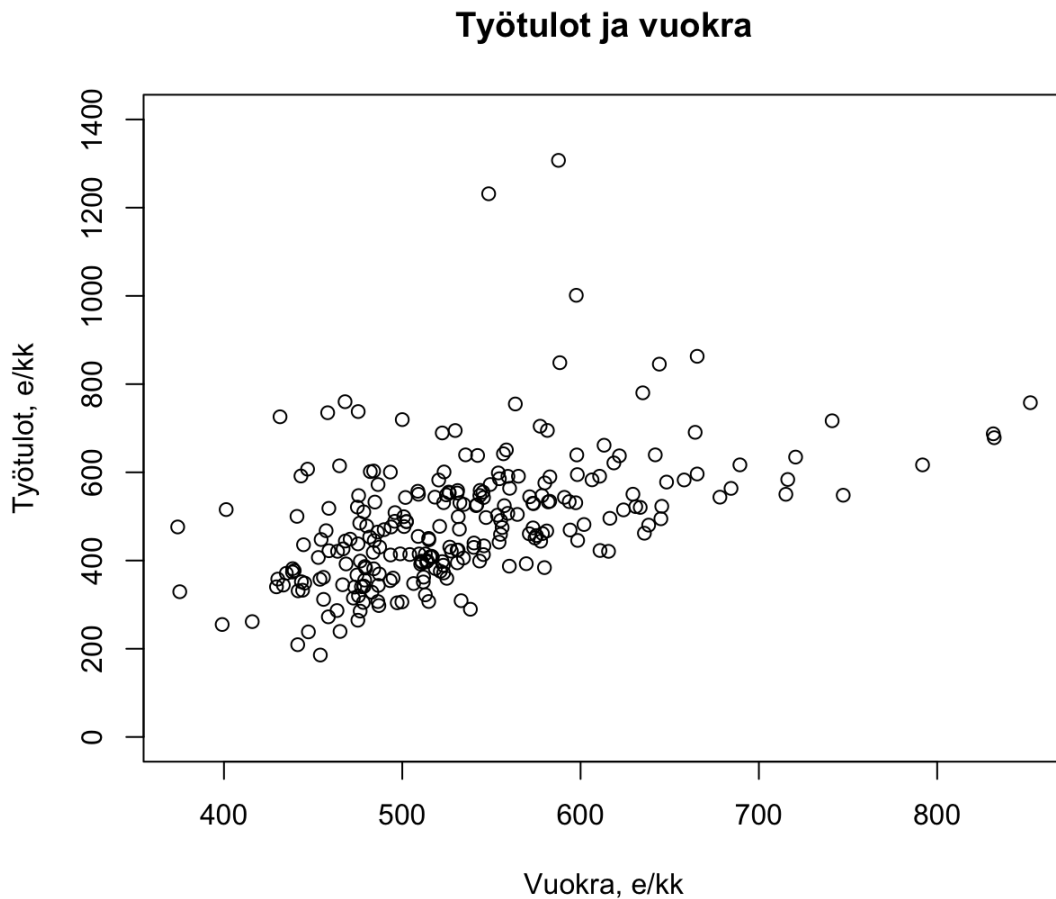
Kuviossa 9 tarkastellaan ruokakunnan keskimääräisiä työtuloja suhteessa keskimääräiseen asumistuen määrään kunnissa vuonna 2019. Kuviosta 9 nähdään, että suurimmassa osassa kunnista keskimääräiset ruokakunnan asumistukeen vaikuttavat työtulot olivat 300–600 e/kk ja keskimääräinen asumistuen määrä oli 250–300 e/kk. Huomattavana poikkeuksena ovat korkeat työtulot Pyhännässä ja Perhossa, sekä korkea asumistuen määrä pääkaupunkiseudulla. Pääkaupunkiseudulla, jossa keskimääräinen maksettu asumistuki oli yli 400 e/kk, asumistuessa huomioitavat keskimääräiset työtulot olivat 600–800 e/kk. Keskimääräisen asumistuen kasvaessa myös ruokakunnan keskimääräisissä työtuloissa on havaittavissa kasvua.

Työtulot ja asumistuki

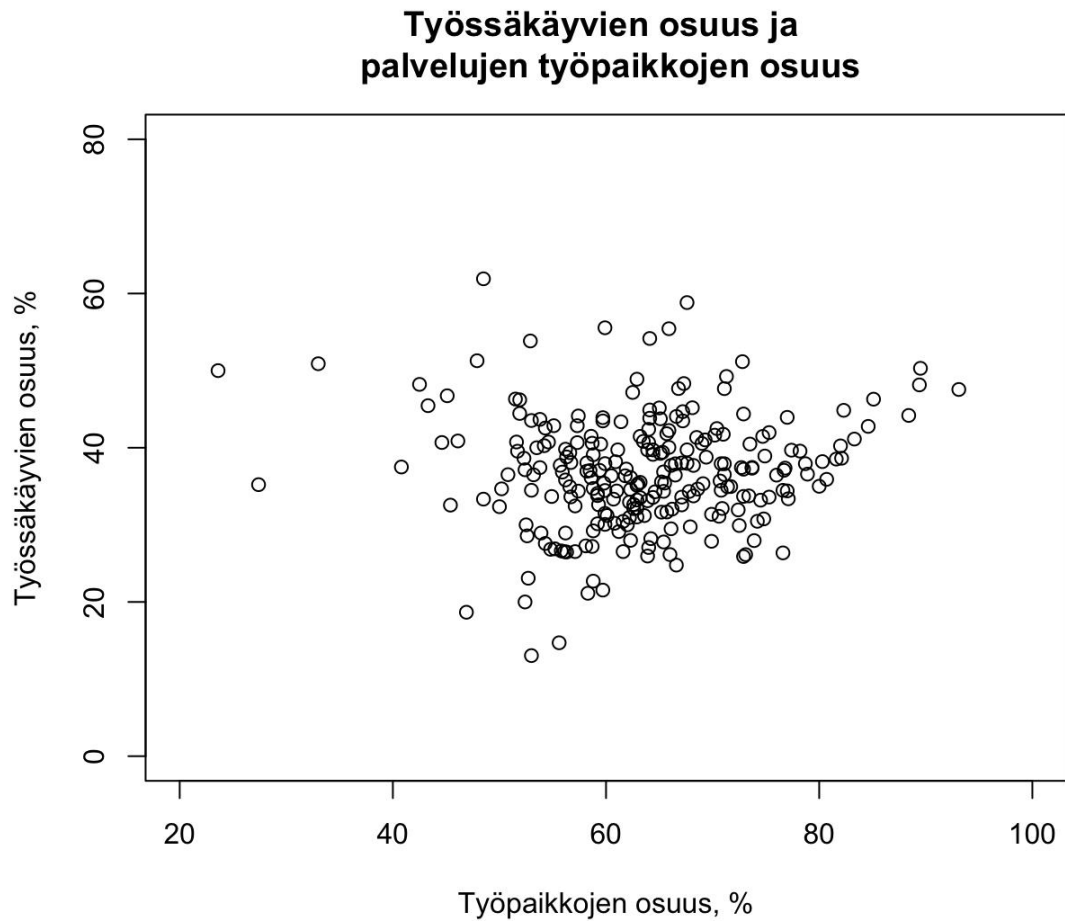
Kuvio 9: Ruokakunnan saamat keskimääräiset työtulot ja keskimääräinen maksettu asumistuki kunnissa (e/kk), 2019.

Kuviossa 10 esitetään ruokakunnan keskimääräisten työtulojen ja keskimääräisen vuokran välistä yhteyttä kunnissa vuonna 2019. Kuvioista 10 nähdään, että suurimmassa osassa kunnista keskimääräiset ruokakunnan asumistukeen vaikuttavat työtulot olivat 300–600 e/kk ja keskimääräinen vuokra oli 475–550 e/kk. Kuvioista 10 voidaan havaita, että vuokran kasvaessa myös työtulojen määrä kasvaa.

Kuvio 10: Ruokakunnan saamat keskimääräiset työtulot ja keskimääräinen vuokra kunnissa (e/kk), 2019.

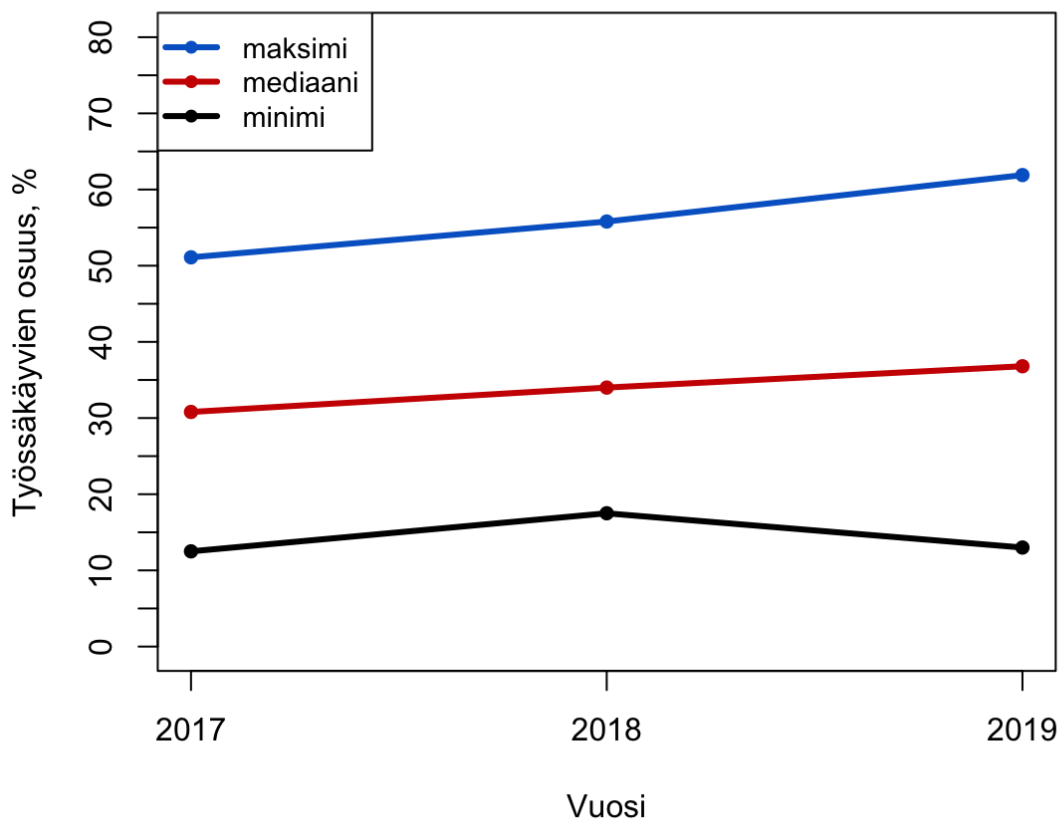
Kuviossa 11 esitetään palvelujen työpaikkojen osuuksien ja työssäkävien asumistukiruokakuntien osuuksien välistä yhteyttä kunnissa vuonna 2019. Kuviosta 11 nähdään, että työssäkävien osuudessa on suurempi hajonta pienemmillä palvelujen työpaikkojen osuuden arvoilla.

Kuvio 11: Työssäkävien asumistukiruokakuntien osuus ja palvelujen työpaikkojen osuus (%), 2019.

Seuraavaksi tarkastellaan työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuutta kaikista asumistukiruokakunnista vuosina 2017–2019. Kuviossa 12 esitetään työssäkäyvien osuuden minimi, mediaani ja maksimi jokaiselta tarkasteltavalta vuodelta. Kuviosta 12 nähdään, että luvut ovat suurempia vuonna 2019 verrattuna vuoteen 2017, eli työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuus on kasvanut vuoteen 2019 mentäessä. Kuviosta 12 nähdään myös, että työssäkäyvien osuuden varianssi pienenee hieman vuoteen 2018 mentäessä ja on suurin vuonna 2019.

Työssäkäyvien osuudet vuosina 2017 - 2019

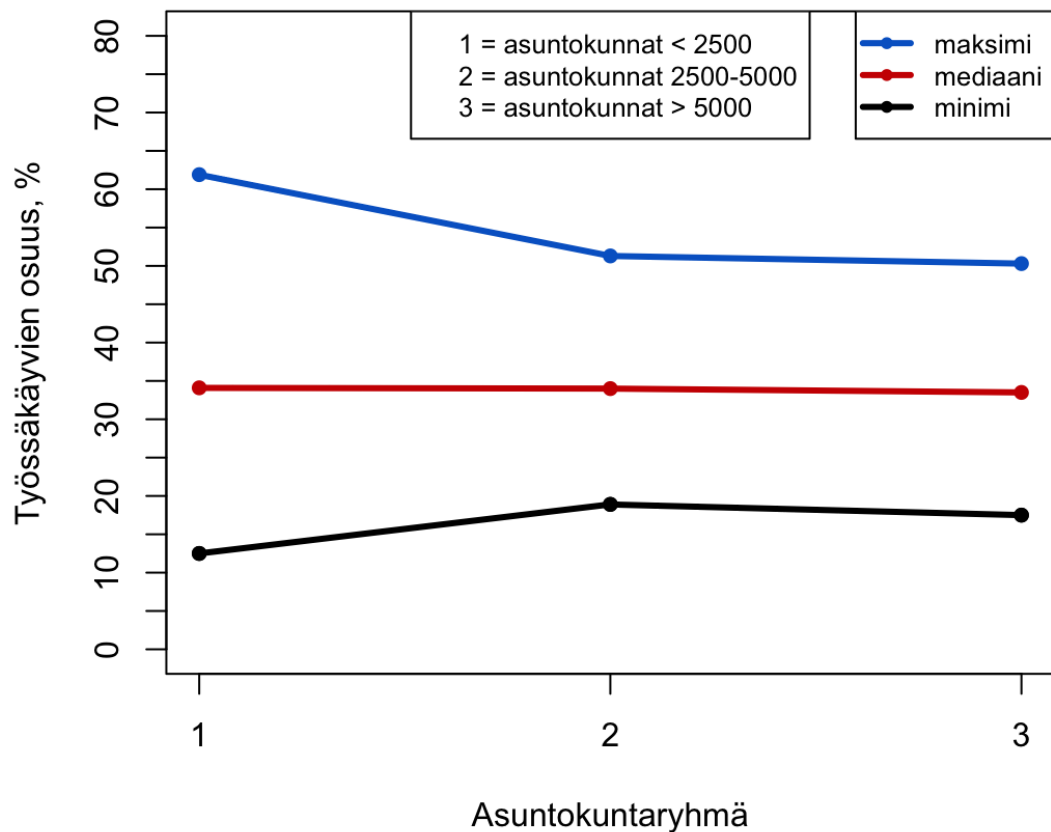

Kuvio 12: Työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuudet kunnissa vuosina 2017–2019, minimi, mediaani ja maksimi.

Seuraavaksi tarkastellaan työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuutta kaikista asumistukiruokakunnista jakamalla asutokunnat kolmeen ryhmään. Ryhmään 1 kuuluvat ne kunnat, joiden asutokuntien määrä on alle 2 500, ryhmään 2 ne kunnat, joiden asutokuntien määrä on 2 500–4 999 ja ryhmään 3 ne kunnat, joiden asutokuntien

määrä on vähintään 5 000. Havainnot jakautuvat siten, että ryhmässä 1 havaintoja on 261, ryhmässä 2 havaintoja on 219 ja ryhmässä 3 havaintoja on 276. Kuviossa 13 esitetään työssäkävijien osuuden minimi, mediaani ja maksimi jokaisessa asuntokuntaryhmässä. Kuvioista 13 nähdään, että suurimmat ja pienimmät työssäkävijien osuuden arvot ovat asuntokuntaryhmässä 1, eli alle 2 500 asuntokunnan kunnissa. Pienemmissä kunnissa myös asumistuen saajia on vähän, mikä voi johtaa siihen, että työssäkävijien osuudella on suurempi hajonta, ja vaihtelu saattaa olla vain satunnaista.

Työssäkävijien osuudet asuntokuntaryhmissä

Kuvio 13: Työssäkävijien asumistukiruokakuntien osuudet asuntokuntaryhmissä, minimi, mediaani ja maksimi.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä tässä tutkielmassa käytetään regressioanalyysiä. Regressioanalyysin avulla tutkitaan yhden tai useamman muuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan. Analyysin tulokset kertovat yksittäisen selittävän muuttujan vaikutuksen voimakkuudesta selitettävään muuttujaan. Regressiokerroin näyttää, kuinka paljon selitettävän muuttujan arvo muuttuu, kun selittävän muuttujan arvo muuttuu yhden yksikön verran. Usean selittävän muuttujan tapauksessa regressiokerroin näyttää kuinka paljon Y :n arvo muuttuu, kun yhden selittävän muuttujan arvo muuttuu yhden yksikön muiden selittävien muuttujien pysyessä muuttumattomina. Perusoletuksena on, että selitettävän ja selittävän muuttujan välillä on lineaarista riippuvuutta. (Wooldridge 2009.)

Yksinkertainen lineaarinen regressiomalli on muodoltaan:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon_i$$

jossa Y_i on selitettävä muuttuja, β_0 on vakiokerroin, β_1 on regressiokerroin, X_i on riippumaton eli selittävä muuttuja, ja ε_i on jäännöstermi. Jäännöstermi sisältää kaikki muut selitettävään muuttujaan vaikuttavat tekijät, eli se kuvaa sitä Y :n vaihtelua, jota X ei pysty selittämään. (Wooldridge 2009.)

Regressiokertoimien β_0 ja β_1 estimaattorit b_0 ja b_1 määritetään pienimmän neliösumman (PNS) menetelmällä. PNS-menetelmässä pistejoukkoon sovitetaan suora, jonka yhteenlaskettu pystysuora etäisyys kaikista havaintopisteistä olisi mahdollisimman pieni. PNS-menetelmässä estimaatit valitaan siten, että jäännöstermien neliöiden summa eli jäännösneliösumma minimoidaan:

$$\min \sum_{i=1}^n (Y_i - b_0 - b_1 X_i)^2 = \min \sum_{i=1}^n \varepsilon_i^2$$

Regressiosuoran kulmakerroin b_1 kertoo, paljonko selitettävä muuttuja Y keskimäärin muuttuu, kun selittävä muuttuja X muuttuu yhden yksikön. Suoran leikkauspiste, eli vakiotermi b_0 antaa ennusteen Y :n arvoksi, kun X saa arvon nolla. (Wooldridge 2009.)

Paneeliaineisto sisältää havaintoja useista tilastoyksiköistä i useilta eri ajanhetkiltä t . Lineaarista regressiota voidaan käyttää myös paneeliaineistolle yhdistämällä aikasarja- ja poikkileikkausaineisto. Paneeliregressio voidaan mallintaa seuraavasti:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \varepsilon_{it}$$

kaikille $i = 1, 2, \dots, N$ ja $t = 1, 2, \dots, T$, jossa N on aineiston poikkileikkausyksiköiden lukumäärä ja T on aineiston aikayksiköiden lukumäärä. Paneeliregressio mahdollistaa aineiston mallintamisen ilman, että jokaista yksittäistä aikasarja- tai poikkileikkaussarjaa tutkittaisiin erillisillä lineaarisilla regressioilla. (Pindyck & Rubinfeld 1998; Brooks 2008.)

Tässä tutkielmassa analyysin kohteena on kuntakohtainen työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuus, ja selittävinä muuttujina ovat kuntien asuntokuntien määrä, keskimääräinen vuokra, palvelujen työpaikkojen osuus, työllisyysaste ja keskimääräinen ruokakunnan koko. Selittävien muuttujien yhteyttä analysoidaan käyttämällä paneeliaineistolle sopivaa *time-fixed effects* -regressioanalyysiä, joka valittiin testaamalla mallin sopivuutta F-testillä. F-testi perustuu kunkin regression jäännösneliösummien vertailuun (Brooks 2008). Jos havaintoyksiköiden välillä on vaihtelua, jota lineaarinen regressio ei pysty selittämään, kiinteiden vaikutusten mallissa on pienempi jäännösneliösumma, eli kiinteiden vaikutusten malli on parempi menetelmä (Pindyck & Rubinfeld 1998).

Estimointi suoritetaan lineaarisella PNS-pohjaisella regressioanalyysillä. *Time-fixed effects* -regressioanalyysi eroaa perinteisestä poolatusta paneeliregressiosta siten, että malliin lisätään jokaiselle vuodelle dummy-muuttujat, jotka ottavat huomioon muutoksen ajan suhteen. Tarkastellaan paneeliregressiomallia

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \beta_2 Z_i + \varepsilon_{it}$$

jossa Z_i kuvaa havaitsemattomia ajan suhteen muuttumattomia tekijöitä, jotka vaikuttavat vastemuuttujaan Y_{it} . Tarkoituksena on estimoida β_1 , eli kontrollimuuttujan X_i muutoksen vaikutus vastemuuttujaan Y_i , kun Z_i pysyy muuttumattomana. Kun kirjoitetaan $\alpha_i = \beta_0 + \beta_2 Z_i$, saadaan kiinteiden vaikutusten malli (*fixed effects model*):

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{it} + \varepsilon_{it}$$

jossa α_i on kiinteä vaikutus. Jos α_i muuttuu, tarkoittaa se muutosta Z_i :ssa. Kiinteiden vaikutusten malli voidaan kirjoittaa dummy-muuttujien avulla seuraavasti:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \gamma_2 D2_i + \gamma_3 D3_i + \dots + \gamma_n Dn_i + \varepsilon_{it}$$

Jossa $D2_i, D3_i, \dots, Dn_i$ ovat dummy-muuttujia. Dummy-muuttuja on kaksiarvoinen, ja se luokittelee tilastoyksikön joko tarkasteltavaan luokkaan kuuluvaksi tai siihen kuulumattomaksi. Esimerkiksi 2017 -vuosi-dummy saa arvon 1, kun vuosi on 2017 ja arvon 0 muulloin. *Time-fixed effects* -malli vangitsee siis muuttujat, jotka vaikuttavat kuntiin samalla tavalla, mutta muuttuvat ajassa. Tällä tavoin estimoinnissa voidaan vähentää mahdollista puuttuvien muuttujien harhaa. (Brooks 2008.)

Tässä tutkielmassa aineistoon sovitettiin kaksi regressiomallia. Ensimmäisessä regressiomallissa tehtiin regressio käyttäen vuosi-dummyja, jolloin estimoinnit perustuivat yhtälöön

$$Y = \alpha + \beta_1 X + \beta_2 Vuosi + \varepsilon$$

jossa Y = työssäkäyvien osuus, X kuvaa kontrollimuuttujia, $Vuosi$ vuosidummyja ja ε jäännöstermiä.

Toisessa regressiomallissa asuntokuntia käsiteltiin luokittelevana muuttujana. Kunnat jaettiin asuntokuntien mukaan kolmeen ryhmään: alle 2 500, 2 500–4 999 ja vähintään 5 000 asuntokunnan kuntiin. Tällä tavoin analyysissä voitiin vertailla eri kuntakokoryhmiä ja analysoida sitä kautta kuntakoon yhteyttä työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuuteen. Havainnot jakautuivat ryhmien kesken melko tasaisesti. Vähiten havaintoja oli 2 500–4 999 asuntokunnan ryhmässä, jossa havaintoja oli 219. Eniten havaintoja oli vähintään 5 000 asuntokunnan ryhmässä, jossa havaintoja oli 276. Alle 2 500 asuntokunnan ryhmässä havaintoja oli 261.

Toista regressiomallia estimoitiin lisäämällä ensimmäiseen regressiomalliin asuntokunta-dummyt, jolloin saatiin yhtälö

$$Y = \alpha + \beta_1 X + \beta_2 Vuosi + \beta_3 Asuntokunta + \varepsilon$$

jossa $Asuntokunta$ kuvaa kolmea asuntokunta-dummya.

Kaikki analyysin kohteena olevat muuttujat on esitetty määritelmiseen ja keskiarvoiseen taulukossa 4.

Taulukko 4: Regressioanalyysissä käytettyjen muuttujien määritelmät.

	Muuttuja	Määritelmä	Keskiarvo (N=756)
Selitettävä	Työosuus	Työssäkäyvien asumistukiruokakuntien osuus kaikista asumistukiruokakunnista, %	33,9
Selittävät	Asuntokunnat	Kuntien kotitalouksien lukumäärä, kpl	10532
	Vuokra	Keskimääräinen vuokra, e/kk	526
	Palveluosuus	Palvelujen työpaikkojen osuus kunnan kaikista työpaikoista, %	63,3
	Työllisyysaste	18–64-vuotiaiden työllisten osuus saman ikäisestä väestöstä, %	71,4
	Ruokakunnan koko	Keskimääräinen ruokakunnan jäsenten lukumäärä, kpl	2
Asuntokunta- dummyt	D_as_ <2500	1 = asuntokunnat alle 2500, 0 = muut kunnat	0,35
	D_as_ 2500–4999	1 = asuntokunnat 2500– 4999, 0 = muut kunnat	0,29
	D_as_ ≥5000	1 = asuntokunnat vähintään 5000, 0 = muut kunnat	0,36
Vuosi-dummyt	D_2017	1 = vuosi 2017, 0 = muut	0,33
	D_2018	1 = vuosi 2018, 0 = muut	0,34
	D_2019	1 = vuosi 2019, 0 = muut	0,33

6 TULOKSET

Aineistossa on 267 kuntaa, joista on saatavilla tietoja työssäkäyvien asumistuen saajien osuudesta, asuntokuntien määrästä, keskimääräisestä vuokran määrästä, palvelujen työpaikkojen osuudesta, työllisyysasteesta ja keskimääräisestä ruokakunnan jäsenten määrästä vuosilta 2017–2019. Tässä tutkielmassa aineistoon sovitettiin kaksi regressiomallia. Ensimmäisessä regressiomallissa käytettiin vuosi-dummyja ja toisessa mallissa käytettiin vuosi-dummyjen lisäksi asuntokunta-dummyja. Taulukossa 5 on esitetty regressioanalyysien tulokset. Taulukon yläosassa ovat analyysin selittävät muuttujat, niiden regressiokertoimet, merkitsevyytiedot ja keskivirheet. Keskivirheet on ilmoitettu suluissa kertoimen jälkeen. Taulukon alaosassa on regressiomallin pätevyyden arviointiin sopivia tunnuslukuja.

Taulukko 5: Regressioanalyysien tulokset.

	Regressiomalli 1		Regressiomalli 2	
Asuntokunnat	0,0000*	(0,0000)		
Vuokra	0,0021	(0,0035)	0,0096**	(0,0033)
Palveluosuus	0,0944***	(0,0216)	0,1088***	(0,0214)
Työllisyysaste	0,5614***	(0,0411)	0,5568***	(0,0403)
Ruokakunnan koko	7,474***	(0,4652)	6,5334***	(0,4940)
D_as_2500–4999			-1,0621*	(0,4495)
D_as_≥5000			-1,9865***	(0,5045)
D_2018	1,509***	(0,4262)	1,4633***	(0,4234)
D_2019	4,446***	(0,4311)	4,3672***	(0,4284)
Vakio	-30,63***	(2,8060)	-32,0187***	(2,8027)
R ²	0,5725		0,5792	
Korjattu R ²	0,5685		0,5746	
F-testi	143,1***		128,5***	
Estimaatin keskivirhe	4,766		4,733	

*Tilastollisesti merkitsevä 5 prosentin tasolla

**Tilastollisesti merkitsevä 1 prosentin tasolla

***Tilastollisesti merkitsevä 0,1 prosentin tasolla

Regressiokerroin näyttää, kuinka voimakas riippuvuussuhde kahden muuttujan välillä on. Ensimmäisessä regressiossa kaikilla muilla muuttujilla, paitsi keskimääräisellä vuokralla on tilastollisesti merkitsevä korrelaatio työssäkäyvien osuuden kanssa. Tilastollisella merkitsevyydellä kuvataan sitä, ettei saatu tulos olisi ainoastaan sattumaa. Taulukossa

vakiotermin kertoo arvon, jonka selitettävä muuttuja saa silloin, kun kaikki selittävät muuttujat saavat arvon nolla. Se siis näyttää pisteen, jossa regressiosuora leikkaa y-akselin. Kaikkien selittävien muuttujien kertoimet ovat positiivisia, mikä tarkoittaa, että niiden kasvaessa myös selitettävä muuttuja (tässä tutkielmassa työssäkäyvien osuus) kasvaa.

Ensimmäisessä mallissa asuntokunnat -muuttujan regressiokerroin on positiivinen, mutta hyvin lähellä nollaa. Asuntokunnat -muuttujalla ei siis ole merkittävää vaikutusta työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen. Palvelujen työpaikkojen osuuden kasvaessa yhden prosentin työssäkäyvien asumistuen saajien osuus kasvaa 0,09 %, ja työllisyysasteen kasvaessa yhden prosentin työssäkäyvien osuus kasvaa 0,6 %. Ruokakunnan koko -muuttujan regressiokerroin näyttää, että ruokakunnan koon kasvaessa yhdellä henkilöllä työssäkäyvien osuus kasvaa noin 7,5 %, jos muiden muuttujien arvot pysyvät muuttumattomina. Positiivinen korrelaatio tarkoittaa, että suuremmilla selittävien muuttujien arvoilla työssäkäyvien osuus on suurempi.

Dummy-muuttujan kerroin ilmoittaa, kuinka muuttujalla arvon yksi saava havaintoryhmä eroaa niistä havainnoista, jotka saavat arvon nolla. Taulukkoa 5 tulee tulkita siten, että vuosi-dummyjen kertoimia verrataan vuoteen 2017. Vuosi-dummyjen kertoimet ovat positiivisia, eli ne kertovat, kuinka paljon korkeampi työssäkäyvien osuus on verrattuna vuoteen 2017. Ensimmäisen regressiomallin tulokset osoittavat, että vuonna 2018 työssäkäyvien osuus oli 1,5 % korkeampi ja vuonna 2019 se oli 4,4 % korkeampi kuin vuonna 2017. Tämä nouseva trendi on nähtävissä myös kuviossa 12.

Toisessa regressiossa asuntokunnat on jaettu koon perusteella kolmeen ryhmään ja tehty niistä dummy-muuttujat. Asuntokunta-dummyjen osalta taulukkoa 5 tulee tulkita siten, että asuntokunta-dummyjen kertoimia verrataan alle 2 500 asuntokunnan kuntiin. Negatiivinen asuntokunta-dummy kerroin ilmoittaa, kuinka paljon pienempi työssäkäyvien osuus on tässä havaintoryhmässä verrattuna alle 2 500 asuntokunnan kuntiin. Tulokset viittaavat siihen, että suurin työssäkäyvien asumistuen saajien osuus on alle 2 500 asuntokunnan kunnissa.

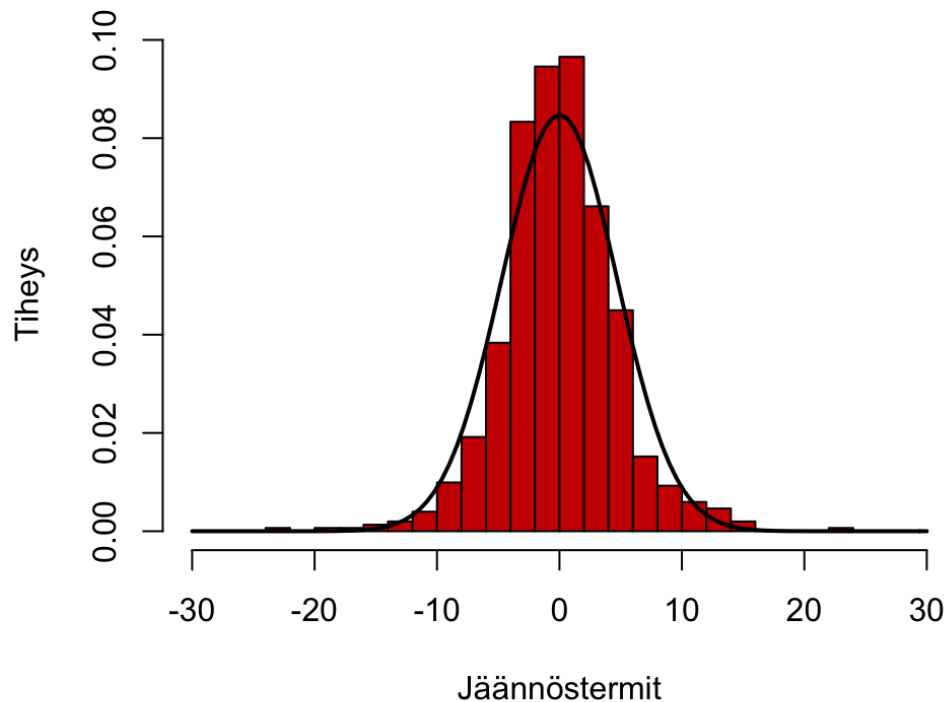
Uusien muuttujien lisääminen, eli asuntokunta-dummyjen lisääminen analyysiin ei muuttanut paljoakaan vuokra, palveluosuus ja työllisyysaste -muuttujien kertoimia. Myöskään vuosi-dummyjen kertoimet eivät muuttuneet merkittävästi. Tämä tarkoittaa sitä, että näillä muuttujilla on selvä yhteys työssäkäyvien osuuteen, vaikka kuntien

kokoerot otetaan analyysissä huomioon jatkuvan muuttujan sijaan luokittelevina muuttujina. Asuntokunta-dummyjen lisäämisen jälkeen kaikkien selittävien muuttujien regressiokertoimet ovat tilastollisesti merkitseviä. Vuokra- ja palveluosuus -muuttujien kertoimet ovat hieman korkeammat toisessa regressiomallissa, kun taas työllisyysaste ja ruokakunnan koko -muuttujien kertoimet ovat pienemmät. Suurin muutos tapahtui ruokakunnan koko -muuttujan kertoimessa, joka laski melkein yhdellä yksiköllä. Myös vuosi-dummyjen kertoimet laskivat, kun asuntokunta-dummyt lisättiin malliin.

Selitysaste (R^2) kertoo, kuinka suuren osan valittu malli (selittävät muuttujat) selittää Y:n kokonaisvaihtelusta. Molemmissa malleissa selitysaste on noin 0,57, eli malliin valikoidut muuttujat selittävät noin 57 % työssäkävien asumistukiruokakuntien osuuden vaihtelusta. Korjattu R^2 kertoo, että asuntokunta-dummyjen lisääminen regressiomalliin paransi mallin selityskykyä verrattuna ensimmäiseen malliin. Lisäksi estimaatin keskivirhe pieneni. Estimaatin keskivirhe kuvaa mallin keskimääräistä jäännöstermiä. Nämä tunnusluvut kertovat, että työssäkävien osuutta pystytään ennustamaan paremmin ottamalla huomioon asuinkuntien kokoerot dummy-muuttujien avulla. Seuraavaksi tarkastellaan toisen regressiomallin ominaisuuksia graafisesti.

Klassisen regressiomallin oletukset ovat seuraavat: Jäännöstermien odotusarvo on nolla, eli jäännöstermit vaihtelevat nollan molemmin puolin siten, että negatiiviset ja positiiviset arvot summatessa kumoavat toisensa. Jäännöstermien varianssi on vakio, eli jäännöstermien arvojen vaihtelu on samansuuruista kaikilla havainnoilla, mikä edustaa oletusta homoskedastisuudesta. Jäännöstermin ja selittävän muuttujan välillä ei ole yhteyttä. Jäännöstermit ovat toisistaan riippumattomia ja normaalisti jakautuneita. (Brooks 2008.) Tarkastellaan kuvioiden avulla, pitävätkö nämä oletukset paikkaansa regressiomallissa 2.

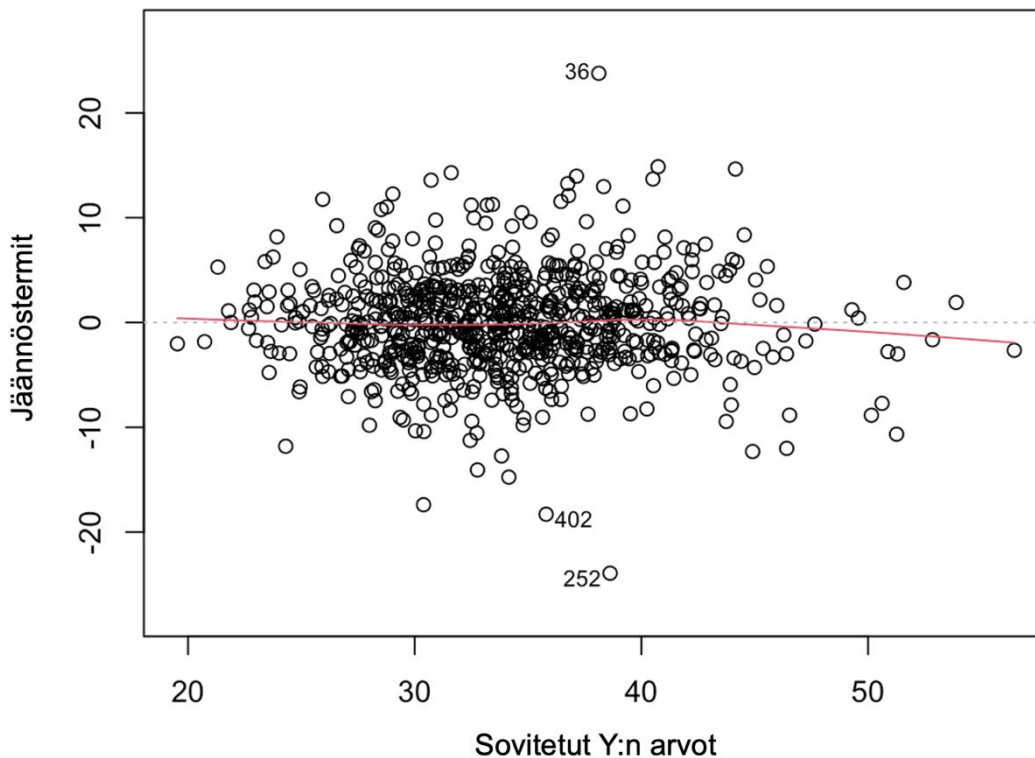
Jäännöstermit kuvaavat sitä osaa Y:n vaihtelusta, jota malli ei pysty selittämään. Jos malli toimii hyvin, tulisi jäännöstermien olla normaalisti jakautuneita. Edellä lueteltuja oletuksia voidaan tarkastella jäännöstermikuvaajien avulla. Kuvioista 14 nähdään, että jäännöstermit ovat normaalisti jakautuneita.

Kuvio 14: Jäännöstermihistogrammi, regressiomalli 2.

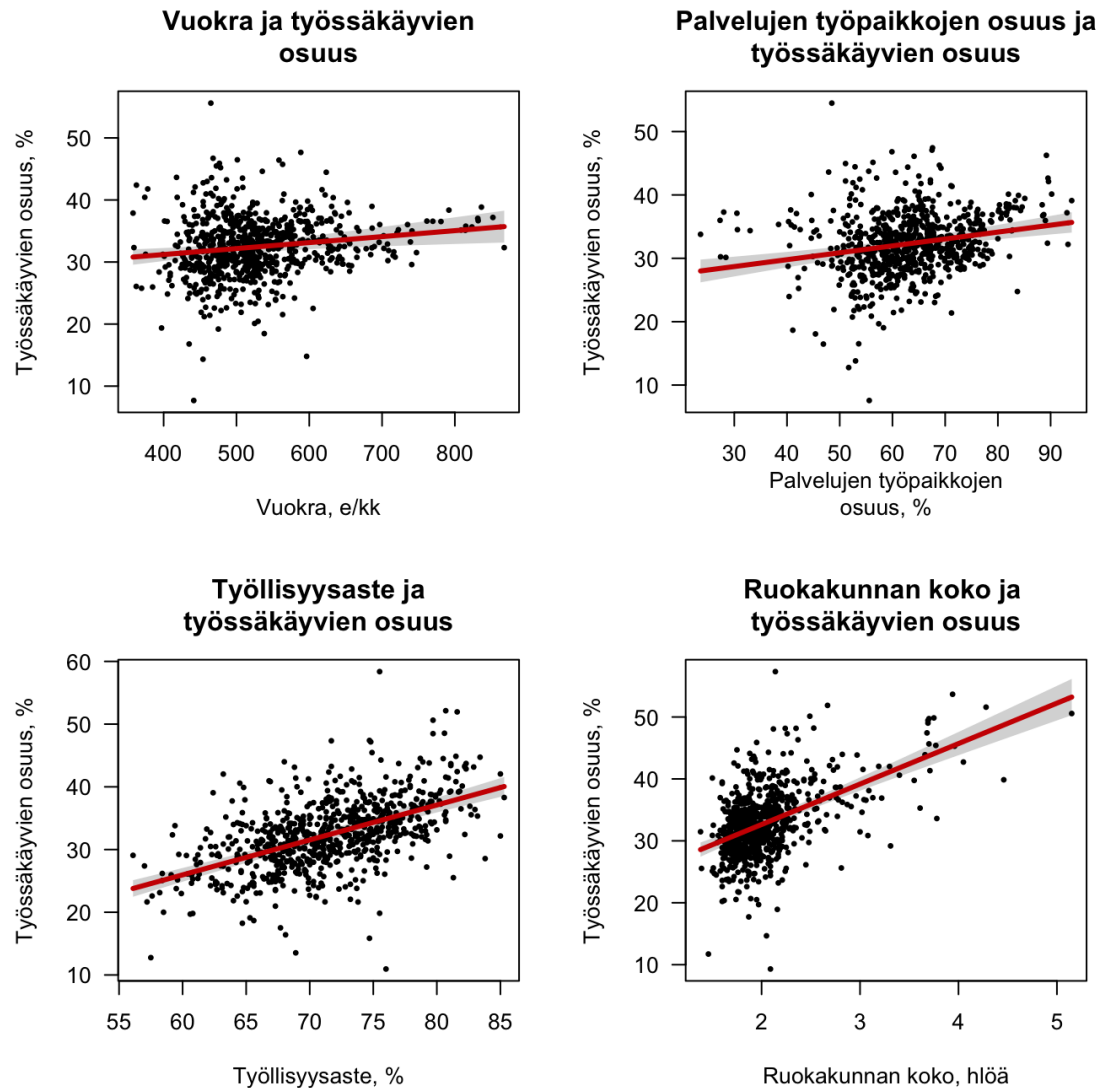
Toisen oletuksen perusteella jäännöstermien varianssin tulee olla vakio. Sirontakuviossa 15 jokaisen havainnon standardoidut jäännöstermit on esitetty siten, että selitettävän muuttujan arvot ovat suuruusjärjestyksessä x-akselilla. Jäännöstermien nollakohta on merkitty x-akselin suuntaisella katkoviivalla ja keskimääräinen jäännöstermi on merkitty punaisella viivalla. Jäännöstermikuvaajasta arvioidaan, kuinka kauas nollakohdasta jäännöstermit sijoittuvat eri y-muuttujan havaituilla arvoilla. Jos malli on sovitettu hyvin, liittyy sekä suuriin että pieniin y-muuttujan havaittuihin arvoihin itseisarvoltaan pieniä jäännöstermejä, joiden keskiarvo on nolla. Ihannetapauksessa jäännöstermit olisivat tasaisesti hajallaan jokaista sovitettua Y:n arvoa kohti. Kuvioista 15 nähdään, että lineaarisuus näyttää pitävän kohtuullisen hyvin, koska punainen viiva on lähellä

katkoviivaa. Kuvion mukaan työssäkävien osuuden ja selittävien muuttujien välinen yhteys on melko lineaarinen ja jäännöstermien varianssi on kohtuullisen vakio.

Kuvio 15: Jäännöstermikuvaaja, regressiomalli 2.

Seuraavaksi tarkastellaan kuvioiden avulla toisen regressiomallin selittävien muuttujien yhteyksiä selitettävään muuttujaan. Kuviossa 16 on esitetty, kuinka selittävät muuttujat vuokra, palvelujen työpaikkojen osuus, työllisyysaste ja ruokakunnan koko vaikuttavat selitettävään muuttujaan, kun muutokset ajassa ja asuntokuntien koossa on otettu dummy-muuttujien avulla huomioon. Kuvioon punaisella on merkitty mallin arvioitu selittävän ja selitettävän muuttujan välinen suhde. Harmaa alue punaisen viivan ympärillä kuvaa luottamusväliä, eli se kertoo välin, jolta valittujen muuttujien kertoimet 95 % todennäköisyydellä löytyvät. Kuviossa mustat pisteet ovat kunkin selittävän muuttujan yksittäisiä havaintoja. Yksittäisen havainnon etäisyys regressiosuorasta kuvaa keskivirhettä eli jäännöstermiä.

Kuvio 16: Selittävien muuttujien ja selitettävän muuttujan välinen yhteys, regressiomalli 2.

Kuviosta 16 nähdään, että korkeamman vuokratason kunnissa myös työssäkävien asumistuen saajien osuus on suurempi. Tämä on ymmärrettävää, koska asumistuki ei kata koko vuokraa (ks. kuvio 5), vaan asumistuki on 80 % hyväksyttävien asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. Niissä kunnissa, joissa vuokrat ovat korkeammat, tarvitaan myös enemmän tuloja asumismenojen kattamiseksi. Näissä kunnissa pienituloiset työssäkäyvät tarvitsevat työtulojen lisäksi asumistukea, tai vaihtoehtoisesti työttömien asumistuen saajien on hankittava lisätuloja työnteolla. Näin ollen olisi loogista, että korkeamman vuokratason kunnissa myös työssäkävien asumistuen saajien osuus olisi suurempi.

Kuvion 16 mukaan niissä kunnissa, joissa palvelujen työpaikkojen osuus on suurempi, myös työssäkävien asumistuen saajien osuus on suurempi. Jos alkutuotannon ja jalostuksen työpaikkoja on eniten maaseudulla ja pienemmissä kunnissa, ja palvelujen työpaikkoja on enemmän suuremmissa kunnissa ja pääkaupunkiseudulla, tulos on järkevä. Suuremmissa kunnissa on enemmän asukkaita, joten siellä on myös enemmän työssäkäyviä ja asumistuen saajia, sekä työssäkäyviä asumistuen saajia. Toisin sanoen niissä kunnissa, joissa palvelujen työpaikkojen osuus on suuri, voitaisiin olettaa olevan myös suurempi työssäkävien asumistuen saajien osuus.

Kuviosta 16 nähdään, että niissä kunnissa, joissa on korkeampi työllisyysaste, myös työssäkävien asumistuen saajien osuus on suurempi. Työllisyysasteella tarkoitetaan siis kunnan 18–64-vuotiaiden työllisten osuutta saman ikäisestä väestöstä. Jos kunnassa on paljon työllisiä, tällöin myös kunnan asumistuen saajien joukkoon mahtuu enemmän työssäkäyviä. Tulos on johdonmukainen, koska kunnan työssäkävien osuuden ollessa suuri voitaisiin olettaa myös kunnan työssäkävien asumistuen saajien osuuden olevan suuri.

Kuvion 16 mukaan niissä kunnissa, joissa keskimääräinen ruokakunnan koko on suurempi, myös työssäkävien asumistuen saajien osuus on suurempi. On sanomattakin selvää, että suurempien ruokakuntien tapauksessa myös asumiskustannukset ovat usein suuremmat. Kun ruokakunta on suuri, tarvitaan enemmän asuintilaa, ja suuren asunnon vuokra on usein korkeampi kuin pienemmän asunnon vuokra. Vuokran lisäksi myös esimerkiksi vesimaksut ja muut elämisen kustannukset ovat sitä suuremmat mitä enemmän ruokakunnassa on jäseniä. Suuren asumistukiruokakunnan on usein hankittava lisätuloja tekemällä töitä, tai vastaavasti pienituloisen ruokakunnan on haettava työtulojen lisäksi asumistukea toimeentulonsa turvaamiseksi. Lisäksi mitä suurempi ruokakunta on, sitä todennäköisempää on, että edes yksi ruokakunnan jäsen kävisi töissä. Etenkin yksinhuoltajien tapauksessa asumistuen saajan on usein yhdistettävä työnteko ja asumistuki. Näillä perusteilla on johdonmukaista, että kunnissa, joissa on suurempi keskimääräinen ruokakunnan koko, myös työssäkävien asumistuen saajien osuus on suurempi.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman teoriaosuus antaa kattavan kuvan asumistukijärjestelmän toiminnasta sekä työn ja sosiaaliturvan yhdistämisestä. Suomen, Ruotsin, Saksan ja Iso-Britannian asumistukijärjestelmien tarkastelu osoittaa, että Suomen yleinen asumistuki on muiden maiden tukijärjestelmiin verrattuna erittäin kattava ja yksinkertainen. Vertailumaiden asumistukijärjestelmissä on erilaisia sääntöjä ja rajoituksia koskien ikää, kotitaloutta, asunnon kokoa ja asumismuotoa. Lisäksi vertailumaissa asumistuki on suunnattu erityisesti nuorille ja lapsiperheille. Suomessa yleistä asumistukea maksetaan kaikille ikäryhmille ja ruokakuntatyypeille, jos heidän tulonsa ovat pienet.

Sosiaaliturvan ja työnteon yhdistäminen johtaa usein kannustinongelmiin. Talouspoliittisen keskustelun aiheena on usein työnteon kannustimet ja kannustavuuden lisääminen. Työn tarjonnan teorian tarkastelu antaa lukijalle käsityksen siitä, miten sosiaaliturvan olemassaolo vaikuttaa henkilön päätökseen ottaa työtä vastaan. Asumistuen yhteyttä työnteon kannustimiin on käsitelty asumistukeen liittyvien kannustinloukkujen avulla. Asumistuen osalta työnteon kannustimia on pyritty lisäämään ansiotulovähennyksen avulla.

Katsaus aiempiin asumistukeen liittyviin tutkimuksiin osoittaa, että asumistuen piiristä poistutaan yleensä melko lyhyen ajan jälkeen, ja että asumistuen vuokraikutukset eivät olekaan mikään yksinkertainen kysymys. Asumistuki myönnetään yhdeksi vuodeksi kerrallaan, eivätkä pienet tulojen muutokset vaikuta tukeen. Tulorekisterin käyttöönotto asumistuen käsittelyssä mahdollistaa asumistuen ajantasaisen ja tarpeenmukaisen maksatuksen. Asumistuen vuokraikutuksiin liittyen aikaisemmat tutkimustulokset ovat ristiriidassa tuorempien tutkimusten kanssa. Varhaisempien tutkimusten mukaan asumistuesta yli puolet siirtyy vuokriin, mutta tuorempien tarkastelujen perusteella voitaisiin olettaa, ettei asumistuella ole selkeää syy-seuraussuhdetta vuokratason nousuun. Tulosten ristiriitaisuudesta voidaan päätellä asumistuen ja vuokratason riippuvuuden olevan erittäin monimutkainen kysymys. Jos asumistuki todella vaikuttaa vuokratason, tämän tutkielman empiirisessä osiossa saattaa olla endogeenisuusongelma. Jos asumistukiruokakuntien määrällä on vaikutusta vuokratason kuten osa aiemmista tutkimuksista väittää, kausaalisuus kulkee selitettävästä muuttujasta selittäjään päin. Tällä analyysillä ei kuitenkaan ole tarkoitus johtaa syy-seuraussuhteita, vaan tarkastella ainoastaan tilastollisia yhteyksiä.

Tilastollisessa tutkimuksessa mallinnettiin työssäkäyvien asumistuen saajien osuutta asuntokuntien määrällä, keskimääräisellä vuokralla, keskimääräisellä ruokakunnan koolla, työllisyysasteella ja palvelujen työpaikkojen osuudella. Ensimmäisessä mallivaiheessa huomattiin, että keskimääräisen vuokran regressiokerroin ei ollut tilastollisesti merkitsevä ja asuntokuntien määrän kerroin oli lähellä nollaa. Toisessa regressiomallissa asuntokunnat jaettiin koon perusteella kolmeen ryhmään ja niistä tehtiin dummy-muuttujat. Toinen malli sopi aineistoon, $F(8,747) = 128,5$, $p < 0,001$, ja sen selitysaste oli hyvä, $R^2 = 0,58$. Toisessa mallissa kaikki selittäjät olivat tilastollisesti merkitseviä ja ne ennustivat positiivisesti työssäkäyvien asumistuen saajien osuutta. Jäännöstermien jakaumassa ei havaittu merkittäviä poikkeavuuksia.

Molempien regressiomallien mukaan työssäkäyvien osuus oli pienin vuonna 2017, ja osuus kasvoi vuosittain. Toisen regressiomallin tulokset viittaavat siihen, että suurin työssäkäyvien asumistuen saajien osuus oli alle 2 500 asuntokunnan kunnissa, ja osuus pieneni kuntakoon kasvaessa. Toisessa mallissa vuokran ja palveluosuuden kertoimet kasvoivat hieman, kun taas työllisyysasteen ja ruokakunnan koon kertoimet laskivat. Kaikkien selittävien muuttujien vaikutukset kuitenkin pysyivät samassa suuruusjärjestyksessä kuin mallissa 1. Seuraavaksi tarkastellaan, miten havaintoaineistoon sovitettut regressiomallit tukevat tai eivät tue tämän tutkielman tutkimushypoteesia.

Luvussa 5.1 asetettu hypoteesi oli, että asuinkunnan ominaisuuksilla on yhteys työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen. Ensimmäisessä regressiomallissa asuntokunnat -muuttujan regressiokerroin on hyvin lähellä nollaa, joten merkittävää yhteyttä työssäkäyvien osuuteen kunnan asuntokuntien määrällä ei ole. Lisäksi keskimääräisen vuokran regressiokerroin ei ole tilastollisesti merkitsevä. Nämä tulokset eivät tue tutkimushypoteesia. Toinen regressiomalli sen sijaan tukee hypoteesia: työssäkäyvien osuuden ja kaikkien kontrollimuuttujien välillä on positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä korrelaatio.

Ehdotuksena jatkotutkimukselle olisi ruokakunnan koon huomioimisen lisäksi tarkastella, miten asumistuki on yhdistetty työntekoon yksinhuoltajien tapauksessa. Ruokakunnat voisi jakaa ryhmiin sillä perusteella, kuinka moni henkilö ruokakunnassa on ansiotyössä. Lisäksi analyysin tuloksiin saattaisi vaikuttaa se, että havaintoja

kerättäisiin pidemmältä aikaväliltä. Tässä tutkielmassa aineisto on rajattu kolmeen vuoteen tietojen puuttumisen takia.

Asumistuen kehittämisessä olisi hyvä tutkia lisää asumistuen ja työnteon yhdistämistä, sekä työssäkäyvien asumistuen saajien osuuteen vaikuttavia tekijöitä, kuten ansiotulovähennystä. Ansiotulovähennyksen käyttöönotto on osaltaan nostanut yleisen asumistuen kokonaismenoja, koska yhä useampi pienituloisen on päässyt asumistuen piiriin, ja jo valmiiksi asumistuen piirissä oleville pienituloisille maksetaan entistä suurempaa tukea. Lisäeurot tukijärjestelmän kustannuksissa eivät kuitenkaan ole kohdistuneet niihin kotitalouksiin, joilla ei ole lainkaan ansiotuloja. Työnteon kannustimien parantaminen ei myöskään ole oleellista kaikkien kannalta. Esimerkiksi opiskelijoilla työnteke voi hidastaa opintojen etenemistä, jolloin työnteon kannustimien lisääminen ei ole tarkoituksenmukaista.

Tulorekisterin hyödyntämisellä asumistuen käsittelyssä pystytään mahdollisesti pienentämään asumistukimenoja. Asumistuen tarkistuttaminen on tuen saajan vastuulla, joten tulojen noustessa syntyy herkästi tuen saajan huolimattomuudesta johtuvia takaisinperintöjä. Tulorekisterin avulla asumistuki pystytään tarkistamaan ajoissa, takaisinperinnät pystytään välttämään, ja asumistukijaksojen pituutta voidaan lyhentää.

Asumistuen kehittämisessä voisi pitää mielessä myös asumistuen ruokakuntakohtaisuuden. Koska asumistuen laskennassa huomioidaan ruokakunnan asumismenot ja yhteenlasketut tulot, asumistuki suosii yksin asumista. Asumistuen ruokakuntakohtaisuus tuottaa hankaluuksia erityisesti avoliitossa ja kimppakämpässä asuville. Tästä syystä yleisen asumistuen kehittämisessä voisi arvioida erillisiä tukia yksin asuville ja kimppakämpässä asuville.

LÄHTEET

- Antikainen, Janne – Laakso, Seppo – Lönnqvist, Henrik – Pyykkönen, Sinikukka – Soininvaara, Ippo (2017) *Asuntopolitiikan kehittämiskohteita*. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2017.
- Blundell, Richard – MaCurdy, Thomas (1998) Labour supply: a review of alternative approaches. IFS Working Papers, No. W98/18.
- Brooks, Chris (2008) *Introductory Econometrics for Finance*. Second Edition, Cambridge University Press.
- Chen, Jie (2008) The effects of housing allowance benefit levels on recipient duration. Evidence from the Swedish 1997 reform. *Urban Studies*, Vol. 45 (2), 347–366.
- Eerola, Essi (2016) *Asumistuki ja vuokrataso*. Blogikirjoitus. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
- Eerola, Essi – Lyytikäinen, Teemu (2017) Housing allowance and rents. Evidence from a stepwise subsidy scheme. VATT Working Papers 88. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
- Enström Öst, Cecilia (2014) Economic incentives, housing allowance, and housing consumption. An unintended consequence of a shift in housing policy. *Journal of Housing Economics*, No. 23, 17–27.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990) *The three worlds of welfare capitalism*. Oxford, Polity Press.
- Fack, Gabrielle (2006) Are housing benefits an efficient way to redistribute income? Evidence from a natural experiment in France. *Labour Economics*, Vol. 13 (6), 747–771.
- Gallego Granados, Patricia – Olthaus, Rebecca (2020) *EUROMOD country report. Germany (DE) 2017–2020*. Essex: Institute for Social and Economic Research.
- Gibbons, Stephen – Manning, Alan (2006) The incidence of UK housing benefit. Evidence from the 1990s reforms. *Journal of Public Economics*, Vol. 90 (4–5), 799–822.
- Hakola-Uusitalo, Tuulia – Honkanen, Pertti – Jäntti, Markus – Mattsson, Anna – Pirttilä, Jukka – Tuovinen, Marja (2007) *Miten työnteko saadaan kannattamaan? Laskelmia sosiaaliturvan ja verotuksen muutosten vaikutuksista työllisyyteen ja tulonjakoon*. Työpapereita 235. Palkansaajien tutkimuslaitos, Helsinki.

- Hiekka, Samuli – Virén, Matti (2008) Nostaako asumistuki vuokria?
Kansantaloudellinen aikakauskirja, Vol. 104 (2), 226–235.
- Honkanen, Pertti (2008) Perusturva ja kannustavuus: Laskelmia asumistuesta, toimeentulotuesta ja työttömyysturvasta. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 63. Kela, Helsinki.
- Honkanen, Pertti (2010) Asumiskustannukset toimeentulotuessa. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 72. Kela, Helsinki.
- Honkanen, Pertti (2017) Asumistuki syynä vuokrien nousuun? Tutkimusblogi, Kela.
- Huhtala, Ville-Valtteri – Kekäläinen, Antti – Noro, Kirsi (2017) Asumisen tuet vuokralaisten näkökulmasta. PTT raportteja 257. Pellervon taloustutkimus, Helsinki.
- Hungerford, Thomas (1996) The dynamics of housing assistance spells. *Journal of Urban Economics*, Vol. 39 (2), 193–208.
- Jauhiainen, Signe – Sihvonen, Ella – Räsänen, Tapio – Veilahti, Antti – Mikkola, Hennamari (2019) Asumista tukemassa. Yleinen asumistuki tuensaajien ja vuokranantajien näkökulmasta eurooppalaisessa vertailussa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Kela, Helsinki.
- Joyce, Robert – Brewer, Mike – Browne, James – Emmerson, Carl – Hood, Andrew (2016) The curious incidence of rent subsidies. Evidence from administrative data. Konferenssiesitys LAGV Conference, Aix-en-Provence, Ranska.
- Kangasharju, Aki (2010) Housing allowance and the rent of low-income households. *Journal of Economics*, Vol. 112 (3), 595–617.
- Kela (2021a) Kelan asumistukitilasto 2020. Kansaneläkelaitos. Sosiaaliturva 2021.
- Kela (2021b) Yleinen asumistuki. Etuusohje.
- Kempas, Karla – Tegelberg, Veera (2021) *Voittajien ja häviäjien Suomi – asuntovarallisuuden uusjako*. Vastapaino, Tampere.
- Laferré, Anne – Le Blanc, David (2004) How do housing allowances affect rents? An empirical analysis of the French case. *Journal of Housing Economics*, Vol. 13 (1), 36–67.
- L 938/2014. Laki yleisestä asumistuesta.
- Moffitt, Robert (2002) *Welfare Programs and Labor Supply*. NBER Working Paper 9168. National Bureau of Economic Research, Cambridge.

- Nordvik, Viggo – Åhrén, Per (2005) The duration of housing allowance claims and labour market disincentives. The Norwegian case. *International Journal of Housing Policy*, Vol. 5 (2), 131–146.
- Parpo, Antti (2004) *Kannustavuutta tulonsiirtojärjestelmään. Tulonsiirtojärjestelmän muutokset, kannustinloukut ja tulojako*. Tutkimuksia 140. Stakes, Helsinki.
- Pindyck, Robert S. & Daniel L. Rubinfeld (1998) *Econometric models and economic forecasts*. Irwin/McGraw-Hill, Boston.
- Pittini, Alice – Ghekière, Laurent – Dijol, Julien – Lakatos, Edit – Ghekiere, Laurent (2017) The state of the housing in the EU 2017. Housing Europe, Brussels.
- Pohjola, Matti (2013) *Taloustieteen oppikirja*. Sanoma Pro Oy, Helsinki.
- Reis, Sara – Tasseva, Iva (2020) EUROMOD country report. United Kingdom (UK) 2018–2024. Essex: Institute for Social and Economic Research.
- Ruonavaara, Hannu – Kettunen, Hanna – Sutela, Elina – Tyvelä, Hanna (2020) *Asuntopolitiikkaa Euroopassa – Mitä voimme oppia? Ympäristöministeriö*, Helsinki.
- Tilastokeskus (2022) Kuntien avainluvut -tietokanta (https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut_2020/kuntien_avainluvut_2020_aikasarja.px/). [5.11.2021]
- Viitamäki, Heikki (2015) Työnteon kannustimet – mitä jää käteen? VATT Muistiot 50. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
- Virén, Matti (2013) Is the housing allowance shifted to rental prices? *Empirical Economics*, Vol. 44 (3), 1497–1518.
- Wallera, Annica – Holm, Gunnar – Collado, Diego (2019) EUROMOD country report. Sweden 2016–2019. Essex: Institute for Social and Economic Research.